

Arkhaia Anatolika

e-ISSN: 2651-4664

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 8 (2025) 218-241
DOI: 10.32949/Arkhaia.2025.77

Araştırma Makalesi

Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin Yayılım Haritasına Eklenen Yeni Bir Merkez: Büyük Deller ve Yeni Bulgular

Burcu TÜYSÜZ*

Tutku KURT**

* Dr. Öğr. Üyesi Burcu Tüysüz, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Nevşehir / Türkiye.
Email: burcutuysuz@nevsehir.edu.tr
Orcid iD: 0000-0003-3935-6373

** MA Arkeolog Tutku Kurt, Büyük Deller Kazısı, Aksaray / Türkiye.
E-mail: tutkukurt09@gmail.com
Orcid iD: 0000-0001-6187-851X

Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi Burcu Tüysüz, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Nevşehir / Türkiye.
Email: burcutuysuz@nevsehir.edu.tr

Geliş Tarihi: 16.07.2025
Kabul Tarihi: 21.11.2025
Online Yayın Tarihi: 31.12.2025

Makale Künyesi: Tüysüz, B. ve T. Kurt. 2025. "Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin Yayılım Haritasına Eklenen Yeni Bir Merkez: Büyük Deller ve Yeni Bulgular." *Arkhaia Anatolika* 8: 218-241.
<https://doi.org/10.32949/Arkhaia.2025.77>

Çıkar Çatışması Beyanı: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranları Beyanı: Yazarlar, çalışmanın tasarlanması; veri toplanması; veri analizi; makalenin yazımı; makalenin gönderimi ve revizyonu aşmalarında B.T. %70 ve T.K. %30 oranında katkı sunmuşlardır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır.

• Dergide yayınlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

• Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Öz

Bu çalışma, Aksaray ili Gülağaç ilçesinde yer alan Büyük Deller yerleşiminde 2021-2024 yılları arasında yürütülen kazılarda ele geçen Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerini tanıtmayı ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Hellenistik Dönem'e tarihlenen bu buluntular, form, bezeme özellikleri ve stratigrafik bağlamlarıyla Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin üretim, kullanım ve yayılım alanlarına ilişkin literatüre yeni katkılar sunmaktadır.

Büyük Deller'de tespit edilen Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin formları kâse, tabak/meyvelik ve amphoradan oluşmaktadır. Bu formlar, havza repertuarında yaygın olarak görülen bant, balık iskeleti, çizgi kümeleri, üçgen motifleri, sarmaşık dalları ve ağaçlık motifinin yanı sıra literatürde ilk kez tanımlanan çengel motifi ile bezelidir. Bunun yanı sıra amphoranın omuz kısmında yer alan yuvarlak apliklerin "meme" biçiminde tasarlandığı belirlenmiştir. Bu özellik, Kızılırmak Havzası seramik repertuarında şimdiye kadar belgelenmemiş bir uygulama olup, olasılıkla Ana Tanrıça kültüyle ilişkili sembolik bir geleneğe işaret etmektedir. Ayrıca, literatürde tanımlanmış büyük hacimli örneklerle karşılaştırıldığında da bu küçük hacimli form, Kızılırmak Havzası'na özgü meme aplikeli kapların yalnızca büyük değil, aynı zamanda küçük formlar halinde de üretildiğini ortaya koymaktadır.

Kazısı yapılan alanlardaki stratigrafik veriler, değerlendirmeye alınan seramiklerin tarihlendirilmesine güvenilir temel oluşturmaktadır. Yerleşimin erken evre kontekstlerinde ele geçen örnekler MÖ 4. yüzyılın son çeyreği-MÖ 3. yüzyıl arasına; geç evre kontekstlerinde bulunanlar ise MÖ 2. yüzyıl-MS 1. yüzyıl başına tarihlenmektedir. Bu stratigrafik veriler, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin Geç Demir Çağı'nın sonlarından itibaren, Erken Hellenistik Dönem'in başıyla birlikte herhangi bir kesintiye uğramadan üretildiğini öne süren görüşleri destekleyen yeni bir kanıt niteliğindedir. Sonuç olarak çalışma kapsamında ele alınan seramikler hem geleneksel formların sürekliliğini hem de bölgesel motif çeşitliliğini belgelemekte; Büyük Deller'i Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin yayılım haritasına eklenen yeni ve özgün bir merkez olarak öne çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hellenistik Dönem, Büyük Deller, Kızılırmak Havzası, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri, Meme Aplikeli Kaplar.

Arkhaia Anatolika

e-ISSN: 2651-4664

arkhaiaanatolika.org
Arkhaia Anatolika 8 (2025) 218-241
DOI: 10.32949/Arkhaia.2025.77

Research Article

A New Center Added to the Distribution Map of Kızılırmak Basin Painted Pottery: Büyük Deller and New Findings

Burcu TÜYSÜZ*

Tutku KURT**

Abstract

*Asst. Prof. Dr. Burcu Tüysüz, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Archaeology, Nevşehir / Türkiye.
Email: burcutuysuz@nevsehir.edu.tr
Orcid iD: 0000-0003-3935-6373

** MA Archaeologist Tutku Kurt, Büyük Deller Excavation, Aksaray / Türkiye.
E-mail: tutkukurt09@gmail.com
Orcid iD: 0000-0001-6187-851X

Corresponding Author: Asst. Prof. Dr. Burcu Tüysüz, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Archaeology, Nevşehir / Türkiye.
Email: burcutuysuz@nevsehir.edu.tr

Received Date: 16.07.2025

Acceptance Date: 21.11.2025

Online Publication Date: 31.12.2025

Citation: Tüysüz, B. ve T. Kurt. 2025. "A New Center Added to the Distribution Map of Kızılırmak Basin Painted Pottery: Büyük Deller and New Findings." *Arkhaia Anatolika* 8: 218-241.
<https://doi.org/10.32949/Arkhaia.2025.77>

Conflicts of Interest: No conflict of interest has been declared.

Author Contribution: The authors, designing the study; data collection; data analysis; writing the article; contributed to the submission and revision of the article (B.T. 70% and T.K. 30%).

Copyright & License: Authors retain copyright of their work and their articles are licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).

- The scientific and legal propriety of the articles published in the journal belongs exclusively to the author(s).
- It is declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all sources used as references are listed in the bibliography.

This study aims to introduce and evaluate the Painted Pottery of the Kızılırmak Basin unearthed during the excavations conducted between 2021 and 2024 at the Büyük Deller settlement, located in the Gülağaç district of Aksaray Province. Dated to the Hellenistic Period, these finds contribute new insights to the literature on the production, use, and distribution of Kızılırmak Basin Painted Pottery through their form, decorative features, and stratigraphic context.

The forms of the Kızılırmak Basin Painted Pottery identified at Büyük Deller consist of bowls, plates/fruit bowls, and amphorae. These forms are decorated with bands, fish skeleton motifs, clusters of lines, triangular motifs, vine branches, and tree motifs, which are all commonly seen in the basin repertoire, as well as a hook motif, which is defined for the first time in the literature. In addition, it has been determined that the round appliques on the shoulder of the amphorae were designed in the form of "breasts." This feature represents an application that has not been documented before within the ceramic repertoire of the Kızılırmak Basin and likely points to a symbolic tradition associated with the Mother Goddess cult. Furthermore, when compared to large-scale examples defined in the literature, this small-scale form reveals that breast-appliqued vessels, which are unique to the Kızılırmak Basin, were produced in both large and small forms.

The stratigraphic data from the excavated areas provide a reliable basis for dating the ceramics under consideration. The examples found in the early phases of the settlement date to the last quarter of the 4th century BCE – 3rd century BCE, while those found in the late phases date to the 2nd century BCE – 1st century CE. These stratigraphic data constitute new evidence supporting the view that the Kızılırmak Basin Painted Pottery was produced without interruption from the late Iron Age to the beginning of the Early Hellenistic Period. In conclusion, the ceramics examined in this study document both the continuity of traditional forms and regional motif diversity and highlight Büyük Deller as a new and unique centre added to the distribution map of the Kızılırmak Basin Painted Pottery.

Keywords: Hellenistic Period, Büyük Deller, Kızılırmak Basin, Painted Pottery of the Kızılırmak Basin, Breast-Appliqued Vessels.

Giriş

Büyük Deller Tepesi Aksaray ili, Gülağaç ilçesi, Demirci kasaba merkezinin yaklaşık 1,5 km kuzeyinde yer almaktadır (fig. 1). Tepe, zirve yüksekliği 1235 m, çevresinden toplam yüksekliği ise 65 m olan volkanik bir kaya kütesidir¹. Bu kaya kütesi üzerinde literatürde Büyük Deller² olarak tanınan, I. ve III. Derece Arkeolojik Sit alanı bulunmaktadır. Sit alanında yüzeyden görülebilen arkeolojik kalıntılar arasında sur ile bağlantılı duvarlar, kayaya oyulmuş sarnıç, mezar, olası sunak alanı ve tahrip edilmiş bir tümülüs yer almaktadır.

Büyük Deller ilk kez 1994 yılında Prof. Dr. Sevil Gülçur başkanlığında yürütülen “Aksaray, Niğde, Nevşehir İlleri Yüzey Araştırması” sırasında tespit edilmiştir³. Buradaki ilk bilimsel kazı çalışmaları ise Dr. Pınar Çaylı başkanlığında 2021 yılında başlatılmıştır. Sistematik olarak devam ettirilen kazılardan elde edilen ilk sonuçlara göre Büyük Deller’deki yerleşim Orta-Geç Kalkolitik Dönem ve Hellenistik Dönem’e tarihlenmektedir⁴.

Figür 1: Büyük Deller’in konumu ve Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin ele geçtiği yerleşimler

Bu makalenin konusunu oluşturan seramiklerin zamansal çerçevesini oluşturan Hellenistik Dönem’de Büyük Deller, yoğun bir şekilde iskân edilmiştir. Yüzeyde görülebilen ve zirve düzlüğünde takip edilen kesme taşlardan inşa edilmiş sur kalıntıları ve çevresine hâkim, stratejik konumu Büyük Deller’in bu dönemde bir kale olarak kullanıldığını düşündürmektedir⁵ (fig. 2a-b).

Büyük Deller’de sur ve içindeki yapıların anlaşılmasına yönelik farklı plankarelerde yürütülen kazılar henüz bütüncül bir plan ortaya koymasa da çalışmalar bu mimari oluşumlara dair ipuçları elde edilmesini sağlamıştır (fig. 3). Arkeolojik kazılar, aynı zamanda stratigrafik olarak seramik malzemenin dağılımının ve yerleşimin tarihsel sürecinin

¹ Çaylı 2025, 47.

² Gülçur 1999; Gülçur *et al.* 2010, 9; Çaylı *et al.* 2023; Çaylı ve Demirtaş 2023, 61-62; Çaylı 2025.

³ Gülçur 1999.

⁴ Çaylı *et al.* 2024; Çaylı 2025.

⁵ Çaylı *et al.* 2023, 423.

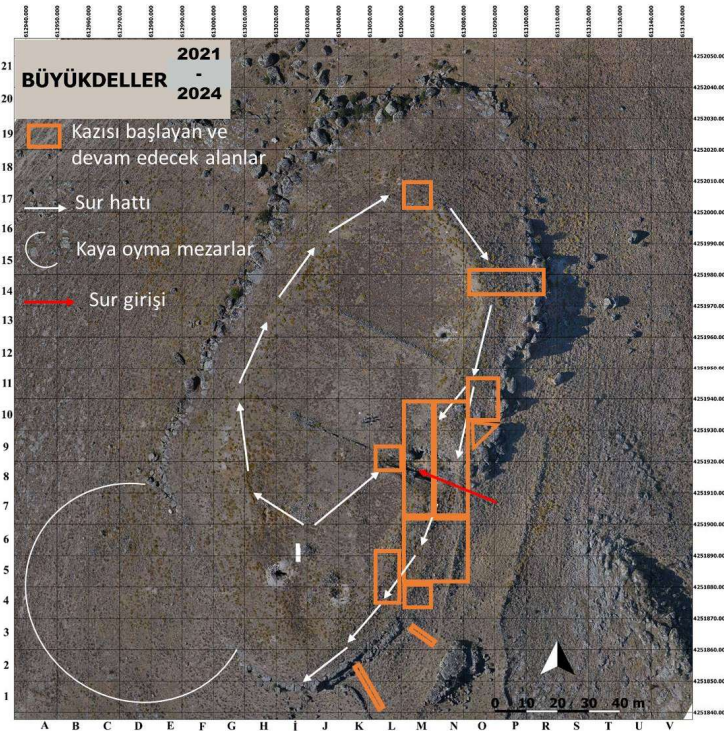
anlaşılmasına da önemli katkılar sunmuştur. Bu bağlamda sur hattının dış yüzeyinde yapılan çalışmalarda, sur duvarının günümüze ulaşan yüksekliği şimdilik 3,40 m olarak kaydedilmiş ve belirli aralıklarla yerleştirilmiş *bastiyon* benzeri mimari unsurlar açığa çıkartılmıştır (fig. 4a). Sur hattının iç yüzeyinde gerçekleştirilen kazılarda ise ilk etapta yüzey toprağının 20 ile 30 cm altında duvarlara ve bu duvarlarla bağlantılı zeminlere ulaşılmıştır (fig. 4b, d). Yaklaşık 1 m genişliğinde olan bu duvarlar düzenli ve düzensiz kesilmiş taşlardan örülmüş, araları harçlarla doldurulmuştur. Farklı yönlerden uzanarak birbirine yaslanmış şekilde açığa çıkartılan duvarlar bu alanlarda mekânların dikdörtgen planlı olduğunu göstermiştir. Hellenistik dolgunun şimdilik en derin olduğu 14/O plankaresinde 2,80 m derinlikte taş döşeli bir zemine ulaşılmıştır (fig. 4). Taş döşemenin belli bir bölümü kaldırılarak kültür dolgusunun anakayaya kadar devam ettiği, bu dolgunun Kalkolitik tabakalara ait olduğu anlaşılmıştır (fig. 4b-c). Dolayısıyla Hellenistik kültür dolgularının, tesviye edilerek kapatılan Kalkolitik dolgu üzerine oturduğu anlaşılmaktadır⁶.

Figür 2a: Büyük Deller yerleşimi kuzey görünümü

Figür 2b: Büyük Deller yerleşimi kültür dolgusunu sınırlayan kayalık sırtın kuzeybatı görünümü

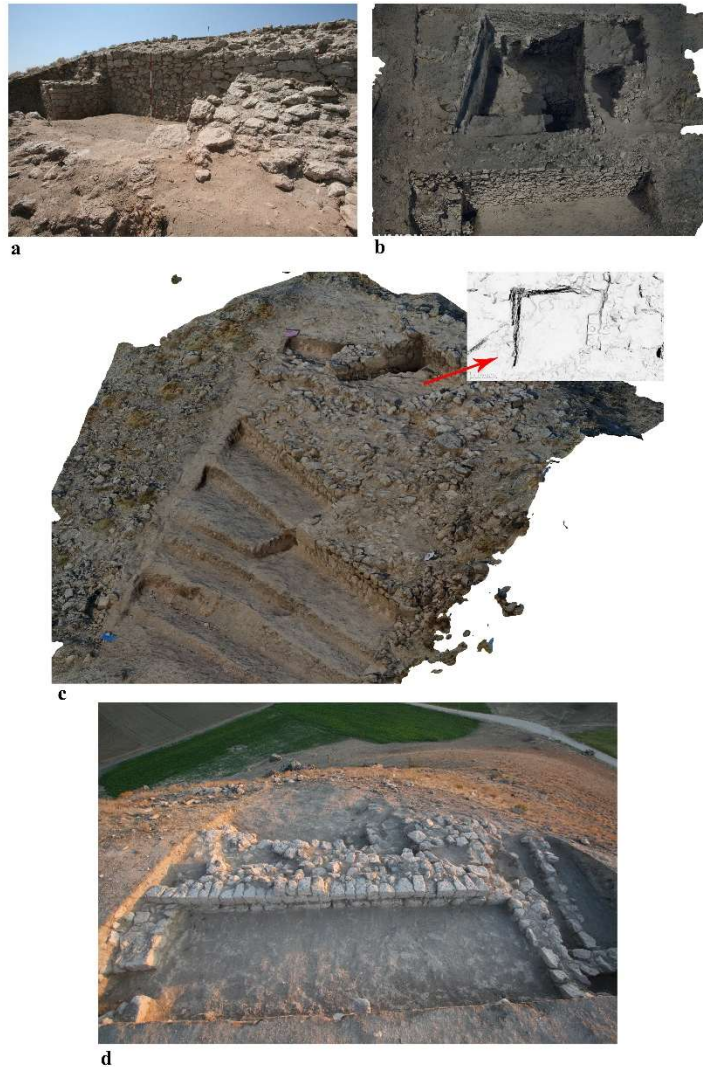

Figür 3: Büyük Deller yerleşimi kazı alanları ve Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin ele geçtiği plankareler

⁶ Çaylı 2025.

Kazılar sırasında tespit edilen mimari bulgular ve arkeolojik buluntulara göre Hellenistik yerleşimin mevcut verilerle iki evreli bir tabakalanmaya sahip olduğu anlaşılmıştır. Özellikle seramikler üzerinde yapılan çalışmalara göre erken evre MÖ 4. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 3. yüzyıla; geç evre ise MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın başına tarihlenmektedir⁷.

Yukarıda bahsi geçen kazı çalışmaları sırasında ele geçen arkeolojik materyaller arasında en yoğun grubu Hellenistik Dönem'e tarihlenen seramikler oluşturmaktadır. Seramikler üzerinde yapılan ön değerlendirmelerde, ithal ve yerel olmak üzere farklı seramik gruplarının varlığı tespit edilmiştir. İthal seramikler arasında Pergamon ve Ionia/Ephesos üretimi örnekler bulunmaktadır. Yerel üretim seramikler ise Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri, Basit Astarlı Seramikler, Kırmızı Astarlı Seramikler ve Bantlı Seramiklerden oluşmaktadır⁸. Bu gruplar arasında yer alan Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri çalışmanın ana odak noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu seramikler, ilk kez bu çalışmada detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Figür 4a: 14/P-R plankaresi sur hattının dış yüzeyi *bastion* benzeri mimari unsur; 4b: 14/O plankaresi Hellenistik Dönem erken yerleşim evresine ait mimari buluntular; 4c: 6/M plankaresi Hellenistik Dönem geç yerleşim evresine ait mimari buluntular; 4d: 17/M plankaresi Hellenistik Dönem geç yerleşim evresine ait mimari buluntular

⁷ Tüysüz *et al.* 2024.

⁸ Tüysüz *et al.* 2024.

Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri

Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri literatürde “Galat Seramikleri”⁹, “Kapadokya Seramikleri”¹⁰, “Yerli Pontus Keramiği”¹¹, “Kızılırmak Havzası Boyalı Kapları”¹², “Kızılırmak Kavisi Hellenistik Çağ Yerel Boya Bezekli Çanak Çömleği”¹³ ve “Orta Anadolu Boyalı Seramikleri”¹⁴ gibi farklı isimlerle anılmaktadır. Terminoloji çeşitliliğinin nedeni araştırmacıların farklı merkezlerde ele geçen buluntulara dayanarak, seramik grubunun kökeni ve üretim merkezi hakkında çeşitli görüşler sunmasıdır. Literatürdeki bu farklı tanımlamalara rağmen güncel çalışmalarda üretim ve yayılım coğrafyası temel alınarak, L. Zoroğlu tarafından önerilen Kızılırmak Havzası Boyalı Kapları/Seramikleri tanımlaması yaygın biçimde kabul edilmektedir¹⁵.

Söz konusu seramik grubu, Kızılırmak kavisinin kuzeyde Karadeniz’e kadar uzanan iç kesimi ile kavise yakın dış bölgelerde Hellenistik Dönem’de üretilmiş ve yoğun olarak bu havzadaki yerleşimlerde kullanılmış *polikrom* bezemeli bir stile ait örnekleri temsil etmektedir. Bu seramiklerin üretim anlayışı hem gelenekçi hem de yenilikçi unsurları barındırmaktadır¹⁶. Seramikler bezeme ve form açısından incelendiğinde, Orta Anadolu’nun MÖ 2. binyıl ve Demir Çağı’na ait boya bezemeli seramik geleneğini sürdürdüğü görülmüştür¹⁷. Hellenistik kültürün etkisiyle dönemin batı kökenli popüler formlarından bazı örneklerin de havza repertuvarına eklendiği ve bu yeni formların havzanın bezeme geleneği ile dekore edildiği tespit edilmiştir¹⁸. Bu sentez, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerini hem geleneksel bezeme tarzlarını devam ettiren hem de Hellenistik etkilerle şekillenen dinamik bir üretimin ürünü haline getirmiştir.

Bu seramiklerin bezenmesinde iki teknik uygulanmıştır¹⁹. İlk teknikte, kabın ana astarının üzerinde beyaz veya krem tonlarında bir friz oluşturulmuş, motifler bu friz üzerine kırmızı, kahverengi, siyah tonlarında işlenmiştir. İkinci teknikte ise yine aynı tonlardaki motifler doğrudan kabın ana astarı üzerine yapılmıştır. Kompozisyonda kullanılan motifler ise yatay-dikey şeritler, çapraz çizgiler, çizgi kümeleri, içi taranmış üçgenler, çift ve paralel çizgili zikzaklar, balık iskeleti, benek, kafes ve dama gibi geometrik motifler; yaprak-tomurcuk, dal, sarmaşık, zeytin-defne çelengi, ağaççık gibi bitkisel motifler; kuş, balık, dağ keçisi, boğa, köpek, leopar, at ve insan figürü gibi figüratif bezeme unsurlarından oluşmaktadır²⁰.

Grup, zengin bir form repertuvarına sahip olup her biri kendi içinde alt tiplere ayrılan açık ve kapalı kaplar ile temsil edilmektedir²¹. Bu kapsamda ana formlar arasında *kantharos*, *skyphos*, *kadeh*, *kâse*, *tabak*, *krater*, *lagynos*, *oinochoe*, *matara*, *minyatür vazo*, *amphora*, *pithos*, *thyminaterion* ve *rhyton*lar yer almaktadır.

⁹ Zahn 1907, 226-234; Özsait ve Özsait 2003, 323.

¹⁰ Genouillac 1926, 147.

¹¹ Akarca 1956, 142-146.

¹² Zoroğlu 1976; Zoroğlu 1978; Zoroğlu 1979; Zoroğlu 1983; Zoroğlu 1986.

¹³ Dönmez 2001, 94.

¹⁴ Körsulu 2014, 91; Köker-Gökçe ve Barat 2022, 139-164.

¹⁵ Zoroğlu 1976; Zoroğlu 1978; Abdioğlu 2007, 2; Uysal-Tezer 2011, 24; Yorulmaz 2019, 127; Tüysüz 2022, 218; Tüysüz *et al.* 2024, 299.

¹⁶ Zoroğlu 1987, 65.

¹⁷ Akarca 1956, 145; Zoroğlu 1987, 65; Dönmez 2001, 91.

¹⁸ Zoroğlu 1987, 65; Tüysüz 2022, 263-265.

¹⁹ Akarca 1956, 144.

²⁰ Zoroğlu 2005, 519-520.

²¹ Formlar için bk. Maier 1963; Bittel 1974; Özsait ve Özsait 2003; Zoroğlu 2005; Tüysüz 2022, 262-369.

Çeşitli merkezlerden elde edilen stratigrafik verilere göre grubun üretimi MÖ 4. yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlamış yoğun olarak da MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir²².

Kızılırmak Havzası'nda bu seramiklerin üretildiği dört ana üretim bölgesinin var olduğu düşünülmektedir²³. Makroskobik gözlemler ile mineralojik ve petrografik analizlere dayalı yapılan sınıflandırmada²⁴, havzada ele geçmiş seramiklerin kil özellikleri, form grupları ve bezemelerindeki değişimler göz önünde bulundurularak, kendi aralarında gruplamalar oluşturulmuştur. Buna göre birinci bölge kuzeyde Amisos ve Amaseia arasına; ikinci bölge ilk bölgenin güneyine, havzanın ortasına konumlandırılmıştır. Üçüncü bölge, Kızılırmak'ın güney kesimine, dördüncü bölge ise Kayseri ile Sivas arasına yerleştirilmiştir²⁵.

Bu tip seramiklerin buluntu merkezleri Karasamsun Amisos, Gümüşhacıköy, Hamamözü, Merzifon ilçeleri ve çevreleri, Çavuşköy, Eskiyyapar, Boğazköy ve çevresi, Çömlekkaya, Çengeltepe, Alishar, Kesikköprü, Kırşehir Höyüğü, Topaklı, Sulucakarahöyük, Kültepe, Tavium/Nefesköy olarak kayıtlara geçmiştir²⁶. Ancak son yıllarda bölgede Hellenistik Dönem'e yönelik kazı çalışmalarının çoğalmasıyla bu seramik grubuna ilişkin veri çeşitliliği de artmıştır. Bu süreçte hem yeni buluntu merkezleri tespit edilmiş hem de form ve bezeme repertuarı belirgin biçimde zenginleşmiştir²⁷. Bu kapsamda henüz dört sezonluk bir kazı geçmişine sahip olan Büyük Deller söz konusu gruba ait literatürde tanınan ya da ilk kez tespit edilen buluntularıyla Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin yayılım haritasına eklenen yeni bir merkez olarak ön plana çıkmaktadır.

Büyük Deller'de Bulunan Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri

Büyük Deller'de bulunan Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri, 6M (fig. 5: 10; kat. no.10); 7M (fig. 6: 16; kat. no. 16); 9M (fig. 5: 1; kat. no.1); 10M (fig. 5: 3, 5, 6; kat. no. 3, 5, 6); 14/O (fig. 5: 7, 8, 9; fig. 6: 11, 12, 14, 15; kat. no. 7, 8, 9; fig. 6: 11, 12, 14, 15) ve 17M (fig. 5: 2, 4; fig. 6: 13; kat. no. 2, 4, 13) plankarelerinde yapılan stratigrafik kazılar sırasında ele geçmiş olup, sadece iki örnek bulundukları plankarelerde (fig. 5: 7; fig. 6: 15; kat. no. 7, 15) yüzey toprağının temizliği sırasında tespit edilmiştir (fig. 3).

Makaleye konu olan seramiklerin tamamı parçalar halinde olup toplamda on altı farklı kaba ait buluntuları içermektedir. Her ne kadar bu grup şimdilik sınırlı sayıda örnekle temsil edilse de Büyük Deller'de tespit edilen yeni formlar ve stratigrafik veriler, havzada bilinen form çeşitliliği, grubun üretim tarihi ile yayılım alanı hakkındaki bilgilerimize önemli katkılar sunmaktadır.

Hamur ve Astar Özellikleri

Değerlendirmeye alınan seramiklerin hamurları homojen bir yapıya sahip olup, renkleri kırmızımsı sarı, sarımsı kırmızı, kahverengi ve pembe tonlarında değişmektedir. Bazı örneklerin hamur çekirdeklerinde pişirmeden kaynaklı grileşme görülmektedir (fig. 6: 11, 15,

²² Zoroğlu 2005, 520; Tüysüz 2022, 395.

²³ Zoroğlu 2005, 515, fig. 1; Tüysüz 2022; 399-401.

²⁴ Tüysüz 2022, 112-120.

²⁵ Tüysüz 2022, 389-401.

²⁶ Amisos: Akarca 1956; Gümüşhacıköy: Zoroğlu 1978, kat. no. 89-97; Hamamözü-Merzifon ilçeleri ve çevreleri: Özsait ve Özsait 2003; Çavuşköy: Zoroğlu 1978, kat. no. 51-52; Eskiyyapar: Zoroğlu 1976; Boğazköy ve çevresi: Maier 1963; Bittel 1974; Çömlekkaya: Zoroğlu 1978, kat. no. 54; Çengeltepe: Ünal 1968, 126, 136, res. 46; Alishar: von der Osten 1937; Kesikköprü: Zoroğlu 1978, kat. no. 131-133; Kırşehir Höyüğü: Alkım 1956, 75, res. 20-23; Topaklı: Polacco 1972; Sulucakarahöyük: Balkan ve Sümer 1970, 43, res. 2-3; Kültepe: Zoroğlu 1981; Tüysüz 2022.

²⁷ Son dönemlerde eklenen merkezler ve yeni buluntular için bk. Ordu Kurul Kalesi: Yorulmaz 2019, 127-135; Sivas Ziyaretsuyu: Abdioğlu 2007, 39-44; Büyük Deller: Kurt 2025, 102.

16; kat. no. 11, 15, 16). Hamurları mika, mineral, kireç ve taşçık katkılı olup, katkı maddelerinin yoğunluk oranları değişkenlik göstermektedir. Astar renkleri ise ya hamurlarının renginde ya da hamur renklerinin birkaç ton koyusudur.

Astar üzerine doğrudan uygulanan bezemeler kapların bazılarının dış (fig. 5: 5; fig. 6: 11-16; kat. no. 5, 11-16) bazılarının iç (fig. 5: 9, 10; kat. no. 9, 10) bazılarının ise hem iç hem de dış (fig. 5: 1-4, 6-8; kat. no. 1-4, 6-8) yüzeylerine işlenmiştir. Çift ya da tek renkli olan bezemelerde genellikle siyah (fig. 5: 1; fig. 6: 16; kat. no. 1, 16) kırmızısı siyah (fig. 5: 10; fig. 6: 14; kat. no. 10, 14), koyu kırmızı (fig. 5: 3, 6, 7; fig. 6: 11, 16; kat. no. 3, 6, 7, 11, 16), koyu kahverengi (fig. 5: 2, 9; fig. 6: 15; kat. no. 2, 9, 15), sarımsı kahverengi (fig. 5: 3; fig. 6: 13; kat. no. 3, 13) ve kırmızı (fig. 5: 4, 5, 8; fig. 6: 12; kat. no. 4, 5, 8, 12) tonları kullanılmıştır.

Bezeme Özellikleri

Büyük Deller seramiklerinde, geometrik ve bitkisel motiflerden oluşan bezeme öğeleri kullanılmıştır. Geometrik motifler arasında bant, balık iskeleti, üçgen, çizgi kümeleri ve çengel motifleri yer alırken, bitkisel motifler sarmaşık, dal ve ağaçlık motifleri ile temsil edilmektedir. Bu motifler arasında en yaygın olarak karşılaşılan geometrik bezeme öğesi bant motifidir. Hemen hemen her dönemde çeşitli merkezlerde farklı seramik formları üzerinde görülen bu motif birincil (ana bezeme) ve ikincil (doldurucu bezeme) derecede bezeme öğesi olarak kullanılmıştır. Motif, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinde de erken örneklerden itibaren hem birincil hem de ikincil derecede bezeme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır²⁸. Havzanın bezeme repertuarında en sık tercih edilen motiflerden biri olan bu bantlar, yer aldığı kabın formuna ve bezeme alanının genişliğine göre farklı kalınlıklarda ve sayılarda olmak üzere hem iç hem de dış yüzeye uygulanmıştır. Bu motif tek ya da çok renkli olarak ya doğrudan kabın astarının üzerine ya da kabın astarının üzerine yapılan beyaz/krem renkli bezeme frizi üzerine işlenmiştir.

Büyük Deller örneklerinde, bant motifi ile bezeli form gruplarının önemli bir kısmını kâseler ve tabaklar oluşturmaktadır²⁹ (fig. 5: 1-10; kat. no. 1-10). Bu motif, kâse ve tabaklarda farklı kalınlıklarda ve sayılarda olmak üzere kapların hem iç hem de dış yüzeylerine birincil ve ikincil derecede bezeme öğesi olarak uygulanmıştır. Bantların birincil derecede bezeme öğesi olarak kullanıldığı anlaşılan fig. 5: 2-8 numaralı örneklerde motif, kapların iç ve dış yüzeylerinde ağız kenarı ve gövdeye; fig. 5: 9-10 numaralı parçalarda ise tondo kısmına yerleştirilmiştir. Her iki yüzeyde de motifler doğrudan kabın astarının üzerine kırmızı ve kahverenginin tonlarında yapılmıştır. Havza içinde, Büyük Deller örnekleriyle benzer bezeme şemasına sahip bant motifli kâse ve tabaklar Hellenistik Dönem boyunca görülmekte olup, Boğazköy (MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı-Augustus Dönemi (MÖ 27-MS 14), Kültepe (MÖ 3.-1. yüzyıl), Alishar (MÖ 4. yüzyıl), Kırşehir Höyük (MÖ 3.-1. yüzyıl), Çavuşköy (MÖ 2.-1. yüzyıl), Amasya ve çevresinde (MÖ 3.-1. yüzyıl) ele geçmiştir³⁰. Bant motifinin ikincil derecede bezeme öğesi olarak kullanıldığı örneklerde ise fig. 5: 1 (kat. no. 1) numaralı kâsede motif dış yüzeyde tek başına, iç yüzeyde ise balık iskeleti motifiyle birlikte kullanılmıştır. Söz konusu örnekte bant, balık iskeletini üstte ve altta sınırlandırılarak dekoratif bir çerçeve oluşturmuştur.

²⁸ Zoroğlu 2005, 519-520.

²⁹ Büyük Deller seramikleri ile ilgili 2023 yılında yapılan ön değerlendirmelerde, Büyük Deller seramikleri arasında yer alan bant bezemeli örnekler, basit astarlı seramiklerin bir alt grubu olarak sınıflandırılmıştır. Ancak kazı çalışmalarının ilerlemesiyle birlikte elde edilen yeni veriler, bu seramiklerin Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin karakteristik özelliklerini taşıdığı ve bu repertuar içerisinde ayrı bir alt grup olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur, bk. Tüysüz *et al.* 2024.

³⁰ Kaseler için bk. Boğazköy: Maier 1963, 228, abb. 10, 2-7; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 26, 166-168; lev. 28, 186-189; lev. 31-32, 219-231; lev. 34, 242-248; lev. 35, 252-255; Alishar: Zoroğlu 1978, lev. IX, 2; Kırşehir Höyük: Alkım 1956, 98, res. 12; Çavuşköy: Zoroğlu 1978, X, 2; Amasya ve çevresi: Özşait ve Özşait, 2003, pl. V, 2-3. Tabaklar için bk.: Kululu: Jones 1969, 89, fig. 12; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 41, 304, 312; lev. 47; Boğazköy: Zoroğlu 1978, lev. XVI, 2.

Büyük Deller’de, bant motifinin ikincil derece bezeme ögesi olarak kullanıldığı bir diğer form grubu kapalı kaplardır (fig. 6: 11-13, 16; kat. no. 11-13, 16). Bu örneklerden fig. 6: 11 (kat. no. 11) bir amphora formuna aitken, fig. 6: 12, 13 ve 16’nın (kat. no. 12, 13, 16) hangi form grubuna ait olduğu belirlenememiştir. Motif, bu parçalarda kapların farklı bölgelerinde farklı kalınlıklarda kullanılmıştır. Bu bağlamda bantlar, fig. 6: 11’in ağız kenarında ve hemen altında tek başına bir bezeme ögesi olarak, gövde üzerinde ise farklı motifleri birbirinden ayıran sınır motifleri olarak kullanılmıştır. Fig. 6: 12 ve 16 da olasılıkla farklı bezeme gruplarını birbirinden ayıran bir motif olarak tercih edilirken, fig. 6: 13’ün omuz kısmında tek başına farklı kalınlıklarda üç bant şeklinde kullanılmıştır.

Değerlendirilen seramikler üzerinde tespit edilen bir diğer geometrik bezeme ögesi balık iskeleti motifidir (fig. 5: 1; kat. no. 1). Balık iskeleti motifi, çok fazla örneğine rastlanmasa da Kızılırmak Havzası bezeme repertuarında MÖ 2.-1. yüzyıllara tarihlendirilen motiflerden biridir³¹. Motif, merkezde ince yatay bir ana bant ile bu bandı her iki yanından paralel olarak çevreleyen ve tek yöne eğim gösteren kısa çizgilerin oluşturduğu bir kombinasyondur. Büyük Deller’in balık iskeleti motifi yukarıda bahsedildiği gibi bant motifi ile sınırlandırılan alana yerleştirilmiştir. Bu alan arasındaki motif ortada yatay bir bant ile bu banttan çıkarak yukarı ve aşağı uzayan birbirine paralel eğimli çizgilerden oluşmaktadır.

Büyük Deller seramikleri üzerinde görülen bir diğer geometrik bezeme ögesi çizgi kümeleri motifidir (fig. 6: 12; kat. no. 12). Çizgi kümeleri motifi genellikle bir bant motifinin üzerine ya da iki bant motifinin arasına yapılmış birbirine paralel kısa dikey çizgi gruplarından oluşmaktadır. Demir Çağı³² seramiklerinden itibaren yaygın kullanılan bezeme öğelerinden biri olan motif, havzanın Hellenistik Dönem bezeme repertuarında da sevilerek kullanılmış ve farklı formlardaki kapların yüzeyine uygulanmıştır³³. Büyük Deller seramikleri içinde çizgi kümeleri motifi, kapalı bir kaba ait omuz parçası üzerinde tespit edilmiştir. Parçanın korunan kısmına göre çizgi kümeleri düzensiz bir şekilde yapılmış olup, dokuz adet dikey çizgiden oluşmaktadır.

Değerlendirmeye alınan seramiklerde tespit edilen bir diğer geometrik bezeme ögesi sıralı üçgen motifidir (fig. 6: 11; kat. no. 11). Sıralı üçgen motifi havza ve havzanın yakın çevresinde özellikle Demir Çağı’nda farklı formlar üzerinde farklı varyasyonlarıyla sıklıkla tercih edilen bir motiftir³⁴. Havzanın Hellenistik Dönem örneklerinde daha sınırlı bir kullanıma sahip olmakla birlikte, genellikle ikincil bir motif olarak, içleri boyalı, boyasız ya da taranmış olmak üzere farklı şekillerde kullanılmıştır³⁵. Büyük Deller’in sıralı üçgen motifi ise fig. 5: 11 numaralı amphoranın gövde bölümüne işlenmiştir. Yatay bir bandın hemen üzerine yerleştirilen üçgenler düzenli bir şekilde sıralanmıştır. Çoğunlukla içleri boş bırakılmış, sadece birinin içi boyanarak doldurulmuştur.

Çalışmanın konusunu oluşturan seramikler üzerindeki son geometrik motif çengeli andıran bir biçime sahiptir (fig. 6: 11, 15; kat. no. 11, 15). Bu motif, havzanın bezeme repertuarında ilk kez görülmektedir. İki farklı kap üzerinde yer alan motifin bulunduğu örneklerden ilki fig. 6: 11 numaralı amphoradır. Amphoranın gövde bölümünde yer alan

³¹ Boğazköy; Maier 1963, abb. 12, 2; Eskiyaar: Zoroğlu 1978, 69-71, lev. L, 1-3 ve LL, 2-3; Çavuşköy: Zoroğlu 1978, 69-71, lev. LL, 1.

³² Özgüç 1971, res. 8, 108.

³³ Alişar: von der Osten 1937, fig. 32; Eskiyaar: Zoroğlu 1976, res. 1; Boğazköy: Maier 1963, abb. 19; abb. 29, 5; Tavium: Strobel ve Gerber 2000, abb. 16b; Kesikköprü: Zoroğlu 1978, lev. XLVIII, 1; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 49, 361, lev. 89, 638; Kurul Kalesi: Yorulmaz 2019, lev. XXVIII, 188; Ziyaretsuyu: Abdioğlu 2007, lev. 20, 4; Çeklice-Dikmentepaltı: Özsait ve Özsait 2003, pl. V, 2-6.

³⁴ Von der Osten 1937, fig. 58, 1, fig. 62, 1, 2, 14, fig. 71, 7, fig. 72, 8-9.

³⁵ Kültepe: Zoroğlu 1981, res. 3-4; Tüysüz 2022, lev. 89, 638; Sulucakarahöyük: Balkan ve Sümer 1970, res. 2-3; Camihöyük: Uysal-Tezer 2011, lev. 1, 5; Kurul Kalesi: Yorulmaz 2019, lev. XXVII, 182.

motif, hemen üzerinde bulunan yatay banda bağlı olup, banttan aşağıya sarkar biçimde betimlenmiştir. Farklı kalınlıklarda yapılan motifler, baş kısımlarında bir şerit halinde aşağıya doğru uzanmakta ve uç kısımlarında da farklı oranda içe doğru kıvrılmaktadır. Motifin yer aldığı ikinci örnek ise fig. 6: 15 numaralı kapalı gövde parçasıdır. Bu parça üzerindeki motif, amphorada olduğu gibi tam anlamıyla bir çengel formuna sahip olmamakla birlikte, stilize edilmiş bir varyasyon olarak değerlendirilebilir. "C" veya "<" şeklinde düzensiz olarak tasvir edilen bu motifler, iki sıra halinde düzenlenmiş olup, bunlar arasına baskı tekniğiyle yapılmış sıralı daireler eklenmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi söz konusu motiflerin tam benzerine rastlanmamakla birlikte, Hellenistik Dönem'de havza repertuarında bilinen dalga motiflerinin uç kısımları ile karşılaştırılabilir³⁶. Dalga motifi tabandan kalın olarak başlayan, üçgen bir gövde ile uç kısımda içe doğru sivrilerek spiral oluşturan bir motiftir. Bu bağlamda dalga motiflerinin uç kısmındaki spiral detayları, Büyük Deller'de çengel motifi olarak tanımlanan bezemeye benzerlik taşımaktadır. Bu benzerliklerle fig. 6: 11 ve 15'in, havza içinde zamanla motiflerde meydana gelen çeşitlenmeyi ortaya koyan örneklerle yeni bir temsil oluşturduğu söylenebilir.

Büyük Deller'de bulunan Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri stilinde boyanmış kaplar üzerinde tespit edilen bitkisel bezeme unsurları sarmaşık, ağaççık ve dal motifinden oluşmaktadır (fig. 6: 11, 14, 16; kat. no. 11, 14, 16). Sarmaşık dalı, dalgalı bir ana dal ve bu ana dala bağlı ucunda kalp şeklinde sarmaşık yaprağı bulunan bitkisel bir bezeme türüdür. Havzada Geç Demir Çağı'ndan itibaren kullanıldığı bilinen motifin Hellenistik Dönem ile popülerliği artmıştır³⁷. Büyük Deller'in fig. 6: 14 numaralı sarmaşık motifli örneği dikey bir ana dal ve bu ana daldan çıkan uçları kalp yapraklı daha ince dallardan oluşan bir ağaç şeklinde tasvir edilmiştir³⁸.

Değerlendirmeye alınan seramikler üzerindeki bir diğer bitkisel bezeme unsuru ağaççık motifidir (fig. 6: 16; kat. no. 16). Havzanın bezeme repertuarında özellikle Demir Çağı seramiklerinde yaygın olarak görülen bu motifin³⁹, Geç Demir Çağı'ndan sonra belirli değişimler geçirerek kullanılmaya devam ettiği bilinmekteydi⁴⁰. Buna göre, motif ya farklı bir üslupla ele alınarak zamanla merkezi tomurcuklu yaprak motifine ya da alternatif bir ağaç motifine dönüşerek kullanılmaya devam etmiştir. Ancak son dönemlerde Karadeniz Bölgesi'ndeki farklı merkezlerde ele geçen örnekler, ağaççık motifinin Demir Çağı'na ait geleneksel bezeme şemasını koruyarak Hellenistik Dönem'de de kullanıldığını ortaya koymuştur⁴¹. Büyük Deller'in ağaççık motifi ise fig. 6: 16 numaralı kapalı kap üzerinde alt kısımda iki renkli bant ile sınırlandırılmış alana yerleştirilmiştir. Dikey yerleştirilen motif, bir ana dal ve bu daldan karşılıklı olarak yukarı yönde uzanan küçük ve ince yaprak kombinasyonu şeklinde yapılmıştır. Bu örnek, kompozisyon şeması ve üslup özellikleriyle, ağaççık motifinin Hellenistik Dönem'de geleneksel biçimini koruyarak kullanılmaya devam ettiğini gösteren yeni buluntularla örtüşmektedir.

Büyük Deller seramikleri üzerinde tespit edilen son bitkisel bezeme unsuru, kıvrık dallardan oluşan motiftir (fig. 6: 11). Bu motif, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin bezeme repertuarında bilinen süsleme öğeleri arasında yer almaktadır⁴². Genellikle yaprak, filiz ve tomurcuk gibi bitkisel unsurlarla birlikte kullanılan kıvrık dallar, özellikle sarmaşık ve

³⁶ Çengeltepe: Ünal 1968, res. 46, şek. 20; Kültepe: Zoroğlu 1981, res. 2-3; Ziyaretsuyu: Abdioğlu 2007, lev. 25, 2.

³⁷ Dönmez 2001, 92-93; Köker-Gökçe 2023, 125-127.

³⁸ Tüysüz *et al.* 2024, fig. 4,1.

³⁹ Kültepe: Özgüç 1971, pl. XIX, 1; Maşathoyük: Özgüç 1982, pl. 71, 4-6.

⁴⁰ Zoroğlu 1986, 463; Tüysüz 2022, 375.

⁴¹ Orta Karadeniz Bölgesi: Özsait ve Özsait 2003, pl. III, 4, pl. I, 8; Kurul Kalesi: Yorulmaz 2019, lev. XIX, 190, lev. XXVII, 182.

⁴² Tüysüz 2022, lev. 84-85, 596-597.

dal motiflerinde farklı kalınlıklarda ve farklı yönlerde hareketli bir kompozisyon oluşturacak şekilde tasvir edilmiştir. Bunların yanı sıra, kıvrık dallar bazı örneklerde tek başına birincil bezeme ögesi olarak da kullanılmıştır⁴³. Büyük Deller'in kıvrık dal motifleri, daha önce bahsi geçen fig. 6: 11 numaralı amphoranın boyun kısmı üzerinde tespit edilmiştir. Oldukça sınırlı bir bölümü korunmuş olan motif, merkezde yer alan bir ana dal ile bu dalın altına ve üstüne yerleştirilen daha ince, hareketli dallardan oluşmaktadır. Kabın korunan kısmı, bu motiflerin bağımsız bir süsleme unsuru olarak mı yoksa sarmaşık yaprağı, filiz ya da tomurcuk gibi diğer bitkisel öğelerle birlikte mi kullanıldığını kesin olarak belirlemeye yeterli değildir. Şimdilik eldeki veriler, söz konusu dalların bitkisel karaktere sahip bir motif olduğunu düşündürmektedir.

Form Özellikleri

Büyük Deller'de ele geçen Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri grubuna ait örnekler, kâse, tabak ve amphora formlarına ait parçalardan oluşmaktadır. Bu formlar arasında sayısal olarak en yoğun grubu kâse örnekleri teşkil etmektedir (fig. 5: 1-6, 9-10; kat. no. 1-6, 9-10). Kâse formlarına ilişkin tüm parçalar ağız kenarı, gövde (fig. 5: 1-6) ve kaide (5: 9-10) şeklinde ele geçmiştir. Ağız çapları 14-20 cm, kaide çapları ise 8-12 cm arasında değişmektedir. Bu örnekler gövde yapılarına göre derin ve sığ olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Derin gövdeli örnekler (fig. 5: 1-4) genel olarak basit ağız kenarına ve konik bir gövde yapısına sahiptir. Bazı örneklerde gövde duvarı oldukça eğik olup, ağız kenarları dışa açılan bir form sergilemektedir (fig. 5: 1-2). Bazı örneklerde de gövde duvarları daha dik, ağız kenarı ise hafif içe doğru çekik yapıdadır (fig. 5: 3-4).

Büyük Deller örnekleri ile benzer şekilde konik bir gövdeye sahip kâseler hem Hellenistik Dönem seramik repertuarının hem de havzanın form repertuarının yaygın kullanılan bir tipi olup, bezemeli ya da bezemesiz örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Hellenistik Dönem'in her evresinde görülen ancak kontektleri ile kesin tarihlenebilen bant bezemeli örnekleri Amasya ve çevresinde (MÖ 3.-1. yüzyıl), Çavuşköy (MÖ 2.-1. yüzyıl), Eskiyaar (MÖ 2. yüzyıl sonu-1. yüzyıl başı), Boğazköy (MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı-Augustus Dönemi (MÖ 27-MS 14), Alishar (MÖ 4. yüzyıl), Kültepe (MÖ 3.-1. yüzyıl) ve Tavium'da (MÖ 1. yüzyıl) yapılan kazılar sırasında ele geçmiştir⁴⁴. Havza dışında da tespit edilen bant bezemeli örnekler Çatalhöyük TP alanı (Hellenistik Dönem) ve İmikuşağı kazılarında⁴⁵ (MÖ 3.-2. yüzyıl); bezemesiz örnekler ise Tarsus, Aşvan Kale (Geç Hellenistik Dönem), Kurul Kalesi (MÖ 2. yüzyıl sonu-MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı) ve yine İmikuşağı'nda bulunmuştur⁴⁶. Ayrıca Konya-Karaman (MÖ 3.-2. yüzyıllar) ve Ceyhan Ovası'nda (MÖ 2. yüzyıl) yapılan yüzey araştırmalarında da konik gövdeli benzer tipolojik özelliklere sahip örnekler tespit edilmiştir⁴⁷.

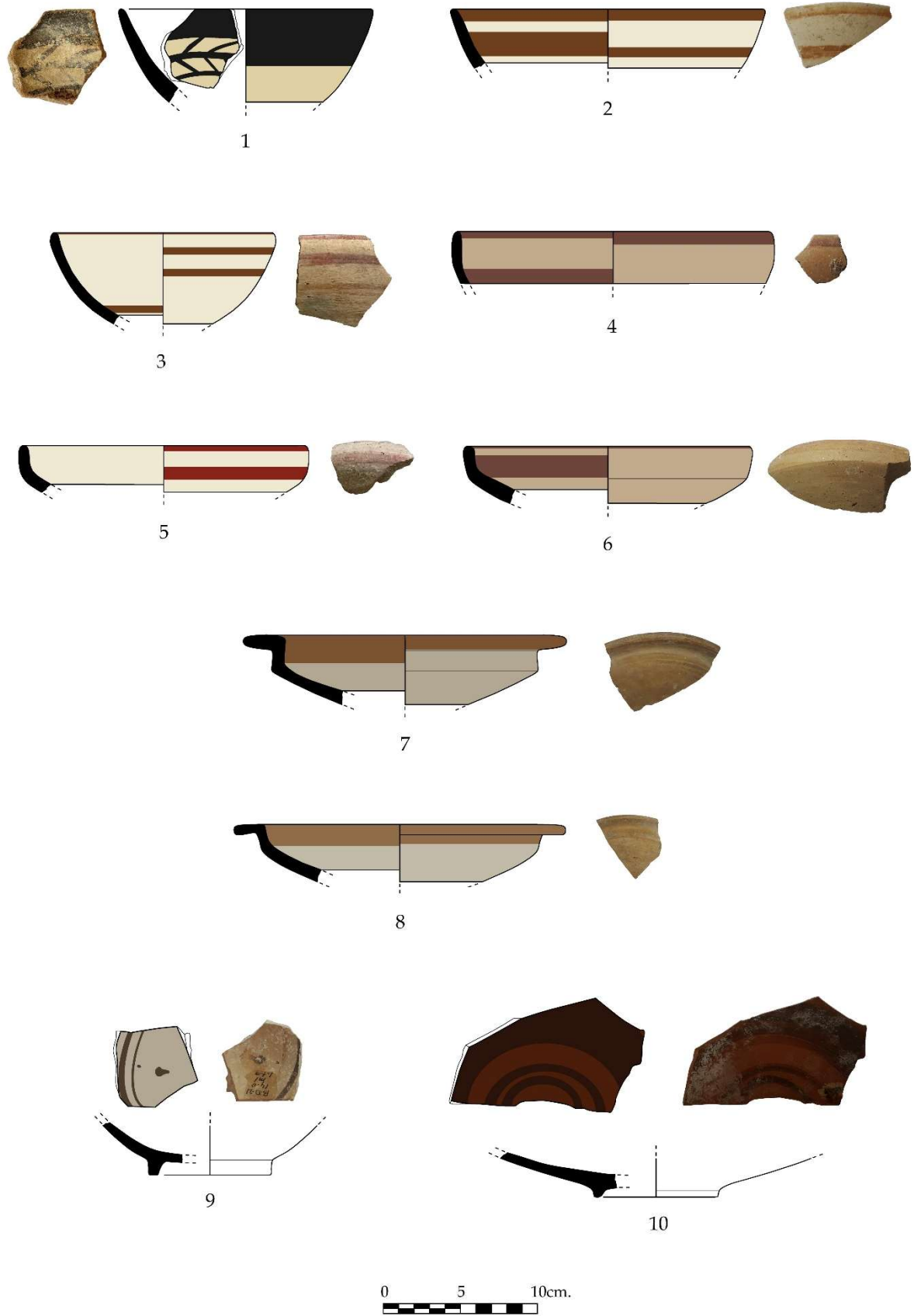
⁴³ Tüysüz 2022, lev. 42, 320.

⁴⁴ Amasya ve çevresi: Özsait ve Özsait 2003, pl. I, 1,3; Çavuşköy: Zoroğlu 1978, lev. X, 2; Eskiyaar: Zoroğlu 1976 res. 2, çiz. 2; Boğazköy: Maier 1963, abb. 10, 14, 15, 16, 17, 18; Alishar: Schmidt 1933, pl. II, a; von der Osten 1937, 276, pl. IX; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 26, 166-167; Tavium-Büyük Nefes: Lohner-Urban 2016, abb. 2; Strobel ve Gerber 2000, abb. 16a. Havza yerleşimlerinde ele geçen benzer formlu bezemesiz kaseler için bk. Kırşehir Höyüğü: Alkım 1956, res. 7, res. 8 (MÖ 3.-2. yüzyıl); Topaklı: Pecorella 1975, fig. 20, A1; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 25, 156-159, lev. 26, 160-165.

⁴⁵ Çatalhöyük: Zoroğlu 2007, lev. 10, çiz. 16; İmikuşağı: Derin 1995, res. 32, 3-4.

⁴⁶ Aşvan Kale: Mitchell 1980, fig. 21, 1; fig. 27, 127, 128, 130, 131, 133, 134, 140, 141; fig. 32: 331-332; fig. 33: 346-347; fig. 35: 393; Tarsus: Jones 1950, fig. 181 D; Kurul Kalesi: Yorulmaz 2019, lev. V. 35, lev. VI, 40; İmikuşağı: Derin 1995, res. 38, 1,4.

⁴⁷ Karaman: Bilgin 2004, çiz. 4, 1, 2, çiz. 8, 2-5 (MÖ 3-2. yüzyıllar); Ceyhan Ovası: Özdemir 2008, kat. no. 48-52 (MÖ 2. yüzyıl).

Figür 5: Büyük Deller’de ele geçen Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri
(Fig. 5: 1-6 Kase; Fig. 5: 7-8 Tabak/Meyvelik; Fig. 5: 9-10 Kase kaide parçaları)

Büyük Deller’de ele geçen gövdesi sığ kaselerin (fig. 5: 5-6) ağız kenarları hafif içe çekiktir ve yuvarlatılarak yapılmıştır. Ağız kenarından sığ gövdeye geçiş belirgin bir dönüş ile sağlanmıştır. Sağlam örneklerine göre bunlar halka kaide ya da düz bir dip ile sonlanmalıdır⁴⁸.

Sığ gövdeli içe dönük ağız kenarlı kâseler Hellenistik Dönem’in en karakteristik ve bilinen formlarından biri olup, bezemeli ve bezemesiz örnekleri hemen hemen her yerleşimde ele geçmektedir. Kızılırmak Havzası’nda da benzer tipolojik özelliklere sahip bant bezemeli kaseler Boğazköy (MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı-Augustus Dönemi (MÖ 27-MS 14), Topaklı (Hellenistik Dönem), Kültepe (MÖ 3.-1. yüzyıl), Yassıdağ (MÖ 3. yüzyıl ile MÖ 2. yüzyılın ortaları), Yozgat (Hellenistik Dönem) ve Ziyaretsuyu’nda (MÖ 3.-1. yüzyıl) ele geçmiştir⁴⁹. Havza içindeki bezemesiz örnekleri ise Çengeltepe (Hellenistik Dönem), Ziyaretsuyu (MÖ 2. yüzyıl) ve Topaklı (Hellenistik Dönem) yerleşimlerinde bulunmuştur⁵⁰.

Büyük Deller’de bulunan bir diğer form grubunu, ağız kenarı dışa uzatılmış, sığ gövdeli kaplar oluşturmaktadır (fig. 5: 7-8; kat. no. 7-8). Bu tür ağız formu hem tabak hem de meyveliklerde görülmekte olup, her iki form da Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri repertuarında bilinen açık kaplardır⁵¹. Dışa uzayan ağız kenarlarının şekillendirilişi kendi içinde farklılık gösterse de genel olarak dışa doğru çekilerek uzatılmış ağız kenarlı, sığ ya da derin gövdelidirler. Ağız kenarından gövdeye geçiş bazı örneklerde keskin bazı örneklerde ise yumuşak bir profille sağlanmıştır. Alt gövdeleri eksik olan bu parçalar halka kaide, düz bir dip ya da yüksek bir ayak boynuna sahip olmalıdır. Bu özellikleri ile form Orta Anadolu Bölgesi’nde Demir Çağı’nda yaygın olarak görülen tabak ve meyveliklerle benzerlik göstermektedir⁵².

Benzer ağız kenarına sahip tabak ve meyvelik formlarının bezemeli tipleri Kızılırmak Havzası yerleşimlerinden çoğunlukla Boğazköy (MÖ 2.-MÖ 1. yüzyıl), Eskiyaşar (MÖ 2. yüzyıl), Sulucakarahöyük (MÖ 4. yüzyıl), Kültepe (MÖ 4. yüzyılın son çeyreği-MÖ 3. yüzyıl) ve Yassıdağ’dan (MÖ 3. yüzyıl ile MÖ 1. yüzyılın ortaları) bilinmektedir⁵³. Havza dışında Büyük Deller’in yakın coğrafyasında yer alan yerleşimlerden Porsuk Zeyve Höyük (MÖ 2. yüzyıl), Gordion (MÖ 4. yüzyıl), Cıngırt Kayası, Nagidos (MÖ 4.-3. yüzyıl), Tarsus (MÖ 3.-2. yüzyıl) ve İmikuşağı’nın (MÖ 3. yüzyıl sonu-MÖ 2. yüzyıl) Hellenistik Dönem tabakalarında da benzer ağız kenarına sahip formlar ile karşılaşmaktadır⁵⁴.

Çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan son form amphoradır (fig. 6: 11; kat. no. 11). Parçalar hâlinde ele geçen bu amphoranın ağız çapı 10 cm olup, korunan parçalar temel alınarak yaklaşık 30-35 cm yüksekliğinde olduğu tahmin edilmektedir. Form özellikleri

⁴⁸ Tüysüz 2022, lev. 28, 184; lev. 29, 201.

⁴⁹ Boğazköy: Maier 1963, abb. 10, 2-9; Topaklı: Pecorella 1975, fig. 13, 1, fig. 16, 10; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 28, lev. 31; Yassıdağ: Emre 1973, şek. 38, 39 (II. yapı katı, MÖ 3. yüzyıl ile MÖ 2. yüzyılın ortaları); Yozgat: Sancaktar *et al.* 2021, fig. 10 St. Y. 18-19 (Hellenistik Dönem); Ziyaretsuyu: Abdioğlu 2007, lev. 3, 5.

⁵⁰ Ziyaretsuyu: Abdioğlu 2007, lev. 2, 1-4, lev. 3, 1-4, 7-8 (MÖ 2. yüzyıl); Çengeltepe: Ünal 1968, şek. 23, 2; Topaklı: Pecorella 1975, fig. 13, 1, fig. 15, 1-2 (Hellenistik Dönem).

⁵¹ Havza içinde form ait örnekler Boğazköy, Eskiyaşar, Sulucakarahöyük ve Kültepe’de bulunmuştur. Ağız kenarı dışa uzatılmış tabaklar havza dışındaki yerleşimlerde de kullanılan bir formdur. Ayaklı meyvelikler; Topaklı Höyük: Polacco 1969, 54-71 fig. 25-26; Porsuk Zeyve Höyük: Köker-Gökçe ve Barat 2022, fig. 3a-c; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 45, 336, lev. 46, 337; Alışar: von der Osten 1937, pl. IX, b784; Gordion: Stewart 2010, fig. 228, 336.

⁵² Zoroğlu 1978, 36; von der Osten 1937, abb. 435, 444.

⁵³ Boğazköy: Maier 1963, abb. 12; Kühne 1969, 36, pl. 22b-c (MÖ 2.- MÖ 1. yüzyıl); Eskiyaşar: Zoroğlu 1978, 34, lev. XVI, 1, lev. XVII, 1-2; Sulucakarahöyük: Zoroğlu 1978, 34-68, lev. XVII, 135; Kültepe: Tüysüz 2022, lev. 46, 338, lev. 47, 341, 342, 344, lev. 48, 350 (MÖ 4. yüzyılın son çeyreği MÖ 3. yüzyıl); Yassıdağ: Emre 1973, fig. 34-36 (MÖ 3. yüzyıl ile MÖ 1. yüzyılın ortaları).

⁵⁴ Gordion: Toteva 2007, pl. 3, 26 (MÖ 4. yüzyıl); Stewart 2010, fig. 203, 105, 108, 111 (Erken Hellenistik Dönem), fig. 225, 305, fig. 226, 321, fig. 227, 331, fig. 228, 304 (Orta Hellenistik Dönem); Nagidos: Körsulu 2015, kat. no.18-22; Tarsus-Keşbüki: Körsulu ve Kılıç 2021, kat. no.29-31 (MÖ 3.-2. yüzyıl); Fatsa Cıngırt Kayası: Erol ve Aydın 2021, lev. 18, 106-108; İmikuşağı: Derin 1995, res. 35, 3-14 (MÖ 3. yüzyıl sonu-MÖ 2. yüzyıl).

bakımından boyunlu amphora grubuna ait olan kap, dışa doğru açılan yayvan bir ağız kenarına sahiptir ve bu kenar dış yüzeyde yuvarlatılarak kalınlaştırılmıştır. Boyun dar, silindirik ve uzundur. Boyundan omuza geçiş ise yumuşak bir profille sağlanmıştır. Gövde ovoid formda olup, en geniş kısmı üst karın, en dar kısmı ise alt karın bölgesidir. Kaide, oturma düzleminde dışa doğru genişleyen halka formundadır. Kulpları korunamamış olup benzer örneklerle karşılaştırıldığında, boyundan omuza bağlanan karşılıklı dikey kulplara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sadece üst gövde bölümü bezemeli olan ve bezeme özellikleri başlığı altında detaylı bir şekilde incelenmiş olan bezeme öğeleri ağızda bant, boyunda kıvrık dallar, omuzda ise üçgen, yatay bant ve çengel motiflerinden oluşmaktadır. Bezemelerin hemen altında applike edilmiş bir çift kabartma yer almaktadır.

Havzada form ve hacim özellikleri bakımından Büyük Deller amphorası (fig. 6: 11) ile oldukça yakın benzerlik gösteren tek sağlam örnek Kültepe’de bulunan amphoradır⁵⁵. Literatürde “Kültepe amphorası” olarak bilinen ve üzerindeki panter avı sahnesiyle Kızılırmak Havzası stiline önemli bir temsilcisi olan amphora MÖ 3. yüzyılın sonu-MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Tipolojik açıdan her iki eser de dış yüzeyde yuvarlatılarak kalınlaştırılmış dışa açılan ağız kenarları, görece uzun silindirik boyunları, ovoid gövdeleri ve halka kaideleriyle belirgin benzerlik göstermektedir. Form özelliklerinin yanı sıra her iki eserin de hamur ve astar özellikleri oldukça yakın benzerlik taşımaktadır. Kültepe amphorası dışında, havza yerleşimlerinde Büyük Deller örneğinin ağız şekline benzer nitelikte çok sayıda ağız kenarı parçası ele geçirilmiştir. Söz konusu buluntuların yaygınlığı, bu ağız tipinin havzada sık kullanıldığını göstermekte olup, benzer örnekler Boğazköy⁵⁶ (MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısı-Augustus Dönemi (MÖ 27-MS 14), Karasamsun⁵⁷ (MÖ 3.-1. yüzyıl), Topaklı⁵⁸ (Hellenistik Dönem), Kültepe⁵⁹ (MÖ 2.-1. yüzyıl) kazılarında ve Amasya çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında Çeklice’te⁶⁰ (MÖ 3.-1. yüzyıl) tespit edilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Büyük Deller amphorasının üst karın bölgesinde, applike tekniğiyle yapılmış bir çift yuvarlak kabartma yer almaktadır. Benzer nitelikteki kabartmalar hem Kızılırmak Havzası’nda hem de Orta Anadolu Bölgesi’nde Kalkolitik Dönem’den itibaren farklı biçimlerde tanımlanan bir süsleme ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır⁶¹. Bir gelenek halini alarak Hellenistik Dönem boyunca da kullanılmaya devam eden bu kabartmalara, Klasik Dönem araştırmacıları *antropomorfik* bir anlam yüklemiş; söz konusu kabartmaları kadına ait anatomik bir detayla ilişkilendirerek meme olarak tanımlamışlardır. Bu nedenle de bu tür kabartmalara sahip kaplar literatürde “meme aplikeli kaplar” olarak adlandırılmıştır⁶².

Hellenistik Dönem’e ait meme aplikeli kaplar çoğunlukla havzanın iç kısımlarında ele geçmiştir. Topaklı, Sulucakarahöyük, Alishar ve Çömlekkaya bu tür kapların buluntu merkezleridir⁶³. Bu merkezlerdeki meme aplikeli kaplar amphora ya da küp olarak tanımlanan formlarla temsil edilmektedir. Tamamı karından kulplu olan bu kaplar büyük hacimli olup, 50 ile 60 cm civarında yüksekliğe sahiptir. Form özellikleri bazı detaylara göre kendi içlerinde farklılık gösterse de genel olarak yayvan ağızlı, kısa boyunlu, alta doğru daralan gövdeli ve

⁵⁵ Zoroğlu 1981, 239.

⁵⁶ Maier 1963, abb. 15, 1-2, 4-5.

⁵⁷ Zoroğlu 1978, lev. XXII, 5.

⁵⁸ Pecorella 1975, fig. 22, 14-19.

⁵⁹ Tüysüz 2022, lev. 72, 502-508.

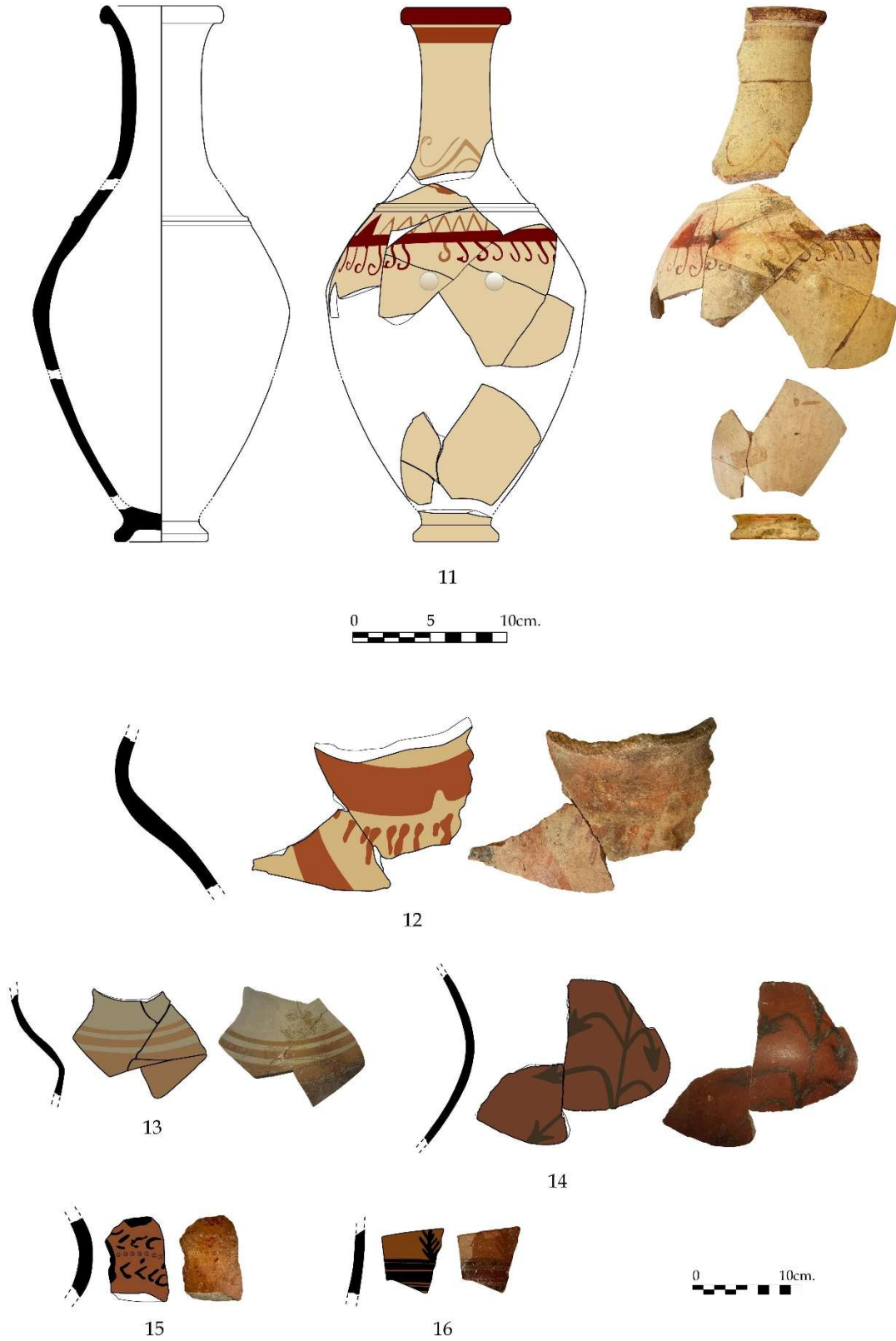
⁶⁰ Özsait ve Özsait 2003, pl. V, 6.

⁶¹ Prehistorik ve Protohistorik dönemlerde benzer kabartmalar düğme/memecik/yumru; Hellenistik Dönem’de ise meme olarak adlandırılmıştır. Bk. Gülçur 2004, 146, fig. 13, 18; Demirtaş 2019, 91; Özgüç ve Özgüç 1953, lev. XXIII 95, 97, lev. XXIV 113, 114; Zoroğlu 1981; Dönmez 2014; Köker-Gökçe 2023.

⁶² Zoroğlu 1978; Dönmez 2014; Köker-Gökçe 2023.

⁶³ Topaklı: Polacco 1971, tav. XIII, 20; Köker-Gökçe 2023, 121-144; Sulucakarahöyük: Balkan ve Sümer 1970, res. 2-3; Alishar: von der Osten 1937, pl. X, 184; Çömlekkaya: Zoroğlu 1978, lev. XXXI, 3-4.

düz diplidirler. Karşılıklı dikey kulpları omuzun alt bölümü ile karnın en geniş olduğu kısımda bulunmaktadır. Meme aplikeleri ise tüm örneklerde karnın üst bölümünde ve tek yönde olacak biçimde yerleştirilmiştir.

Figür 6: Büyük Deller’de ele geçen Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri
(Fig. 6: 11 Amphora; Fig. 6: 12-16 kapalı kap parçaları)

Kaplar üzerindeki meme apliklerinin neden yapıldığına dair kesin bir veri bulunmamakla birlikte, konuya ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan ilki meme aplikeli amphoraların ölü gömme gelenekleri ile alakalı olduğu yönündedir⁶⁴. Bu görüş, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri stilinde boyanmış; hacim ve form açısından meme aplikeli kaplara benzeyen, ancak üzerinde aplik bulunmayan boyundan kulplu Boğazköy amphorasının buluntu durumuna dayandırılmaktadır. Hellenistik Dönem'e ait bu amphora *in situ* biçimde içinde çocuk iskeletleriyle birlikte ele geçmiştir. Bu durum, meme aplikeli kapların da havzada bulunan benzer formlu büyük hacimli Hellenistik kaplar gibi mezar kabı olarak kullanılmış olabileceği fikrini akla getirmiştir⁶⁵. Üzerindeki aplikler ise kadın anatomisinden yola çıkılarak göğüs şeklinde yorumlanmış ve kap içindeki bireyin cinsiyeti ile ilişkilendirilmiştir. Bir diğer görüş meme aplikeli kapların Ana Tanrıça kültü ile bağlantılı olduğu yönündedir⁶⁶. Bu görüş ise Maşat Höyük'te bulunan ve Demir Çağı'na (MÖ 600-550) tarihlenen karından kulplu iki küp parçasının ikonografisi esas alınarak geliştirilmiştir⁶⁷. Bu kapların her birinin dış yüzeyinde iki yuvarlak applike, apliklerin ortasında da boyalı Ana Tanrıça tasviri yer almaktadır. Boyalı Ana Tanrıça tasvirinden hareketle, yuvarlak aplikeler de Ana Tanrıçanın bolluk ve bereketinin göstergesi olan göğüsleri olarak yorumlanmıştır. Havzada en erken örnekleri Demir Çağı'nda görülmeye başlanan bu ikonografik yorumlama Hellenistik Dönem'in sonuna kadar devam etmiştir. Ancak Hellenistik Dönem ile birlikte ikonografide bir sadeleşme gözlemlenmiş ve bu dönemde Ana Tanrıça yalnızca applike kabartmalarla temsil edilmiştir. Bu durum, Ana Tanrıçanın Hellenistik Dönem'de sembolik bir dönüşüm geçirerek, sadeleşmiş biçimde ifade edilmesiyle açıklanmıştır. Bu temsillerin kaplar üzerinde yer almasının iki ana nedeni olduğu ileri sürülmektedir: ilki, söz konusu kapların boyun ve gövdeleriyle insan formunu kabaca anımsatmaları; ikincisi ise, depolama işlevi gören bu kaplarda saklanmış olabilecek tohumluk tahılların Ana Tanrıçanın bereket ve bolluk özellikleriyle bereketlenmesinin beklenmesidir.

Büyük Deller amphorasında bulunan applike kabartmalar araştırmacıların da belirttiği üzere, Ana Tanrıça kültüyle bağlantılı olmalıdır. Ana Tanrıça, Anadolu'da Neolitik Dönem'den⁶⁸ itibaren, dönemsel ve bölgesel farklılıklara bağlı olarak çeşitli adlarla anılmış; özünde dişi bir figür etrafında şekillenmiş, bereket, bolluk ve doğurganlık kavramlarıyla özdeşleştirilmiş en eski tanrısal varlıklardan biri olarak kabul edilmektedir⁶⁹. Onun temsillerine bakıldığında, zaman içerisinde soyut ve simgesel anlatımlarla da ifade edildiği görülmektedir⁷⁰. Bu bağlamda özellikle omuzun hemen altına yerleştirilmiş olan birbirine yakın çift çıkıntı, ana tanrıçanın doğurganlık ve bereketle özdeşleştirilen göğüslerini temsil eden sembolik öğeler olarak değerlendirilmelidir. Bu tür bir yerleşim ve biçimsel ifade, yalnızca anatomiye gönderme yapmakla kalmaz; aynı zamanda tanrıçanın besleyici ve üretken doğasını kap formu üzerinden görünür kılar. Bu nedenle, söz konusu kabartmaların göğsü simgelemesi hem ikonografik hem de kültürel açıdan anlamlı, kabul edilebilir ve bilinçli bir tasarım tercihi olmalıdır.

Ana Tanrıça figürünün işlevi, yalnızca bolluk ve bereket ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda savaşçı, koruyucu ve zafer getiren nitelikler de taşımıştır. Bu yönüyle özellikle

⁶⁴ Bittel 1938, 25-28.

⁶⁵ Zoroğlu 1978, 45.

⁶⁶ Dönmez 2000; Dönmez 2014, 289-304.

⁶⁷ Özgüç 1982, 49-63, lev. 78-2, 3.

⁶⁸ Mellart 2003, 137-160; Hodder 2006, res. 21-24; 90, 94, 109; Duru 2008, 93, a-f; res. 153-187; Işık 2012, 337-345.

⁶⁹ Ana Tanrıça figürü Phryglerde Matar, Mater, Matar Kubileya, Matar Areyastan ya da Agdistis; Assur Ticaret Kolonileri Çağı, Hitit ve sonrasında Geç Hitit coğrafyasında Kubaba; Lykia'da Kybebe; Yunanlılarda ve Hellenistik Anadolu'da Kybele; Romalılar'da ise Magna Mater (Büyük Ana) olarak isimlendirilmiştir, bk. Schwenn 1922, 2250-2291; Erhat 2003, 183-187; Grimal 2012, 395-396.

⁷⁰ Naumann 1983, 92-95, taf. 9-11; Roller 1999, 77-78; Dönmez 2014.

kentlerin, surların ve kapıların koruyucu tanrıçası olarak savunma yapılarında ve askerî çevrelerde önemli bir tapınım odağı haline gelmiştir⁷¹. Mevcut veriler dikkate alındığında, farklı dönemlerde, farklı coğrafyalarda, farklı isimlerle karşımıza çıkan Ana Tanrıçanın savunma yapılarında ve askerî alanlarda kültürünün var olduğu görülmektedir⁷². Nitekim özellikle Ordu ili sınırları içerisindeki Kurul Kalesi'nde ele geçen Kybele heykeli ve Kybele kültü ile ilişkili arkeolojik buluntular⁷³; Kapadokya Bölgesi'ndeki yerli bir Ana Tanrıçayı temsil eden Ma hakkındaki antik kaynaklarda yer alan bilgiler ve epigrafik veriler⁷⁴, yakın coğrafyada çağdaş dönemlerde bir dişi figür etrafında toplanan Ana Tanrıça figürünün koruyucu-savaşçı yönüyle askerî bağlamda da kültik bir önem taşıdığını açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede, stratejik konumuyla bölge savunmasında önemli bir rol üstlenmiş olabilecek Büyük Deller Kalesi'nde, Aksaray'da⁷⁵ ve bölgede⁷⁶ varlığı arkeolojik ve yazılı verilerle kanıtlanan Ana Tanrıça kültürünü yansıtan simgelerin ve seramiklerin ele geçmiş olması, olağan bir durum olarak kabul edilmelidir. Büyük olasılıkla Ana Tanrıça, bu kalede koruyucu kimliğiyle kutsanmış ve ritüel pratikler içerisinde tapınım görmüştür. Söz konusu amphora da 30-35 cm'lik görece küçük hacmi ile Ana Tanrıça ritüelleri sırasında kullanılan özel bir sunum amphorası olmalıdır.

Tarihlendirme

Çalışmanın konusunu oluşturan seramiklerin büyük bir bölümü stratigrafik kazı çalışmalarında ele geçmiş olup, kontekstleri bağlamında sağlıklı bir şekilde tarihlendirilebilmektedirler.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda, yerleşmenin iki evreli bir kullanım sürecine sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu evrelerin tarihlendirilmesi, stratigrafinin ve kontekstlerin kazı sürecinde sağlıklı biçimde takip edilmesi sayesinde mümkün olmuştur. Büyük Deller yerleşiminin erken evresine ait mimari öğelerle ilişkili olarak ele geçen seramik kontekstleri, başta basit astarlı seramikler olmak üzere Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerini içermektedir. Basit astarlı seramikler grubuna ait içe dönük ağız kenarlı kâse, ağız kenarı dışa uzayan tabak ya da meyvelik, çanak, testi, *pithos* ve *unguentarium* gibi formlar, tipolojik özellikleri doğrultusunda MÖ 4. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Aynı tabakada yer alan ve Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri grubuna dâhil olan sarmaşık dalı motifli bir parça da bezeme özellikleri açısından bu tarih aralığını desteklemektedir. Buna karşılık, daha geç bir dönemi temsil eden mimari kontekstlerle bağlantılı seramikler ise

⁷¹ LIMC VIII 1997, 744-766.

⁷² Demir Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar-Kubaba, Kybele, Ma- özünde Ana Tanrıçayı tasvir eden tanrısal gücün kentlerin, surların ve kapıların koruyucusu olarak yazıtlarda, kabartmalarda ele geçmiş simgeleri, niş içindeki heykeller ve yazıtları için bk. Boğazköy-Büyükale: Bittel 1983, 204-205, fig. 104; Kerkenes Dağı: Summers ve Summers 2006, taf. 1 a-c, 2a-c; Ovaoören-Yassıhöyük: Akçay 2015, res. 5; Ordu Kurul Kalesi: Şenyurt ve Akçay 2017, 179; Şenyurt ve Durugönül 2018; Pergamon: Bøgh 2012, 32-67; Pull. Sull. 9.

⁷³ Şenyurt ve Akçay 2017, 179; Şenyurt ve Durugönül 2018.

⁷⁴ Ma Kapadokya Bölgesi'nde bolluk, bereket ve koruyucu vasıfları ile Ana Tanrıça figürünün özelliklerini taşıyan ve antik kaynakların hakkında bilgi verdiği yerel bir Ana Tanrıça olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapadokya Bölgesi'nde Ma kültü için bk. Strab. 12.3.32; Pull. Sull. 9.

⁷⁵ M. Tekocak tarafından Aksaray'da 2011 yılında yapılan yüzey araştırmaları sırasında Aksaray'ın Sarıyahşi İlçesi Sipahiler Köyü'nde, ana kayaya yapılmış basamaklar, nişler ve sunu çukurundan oluşan açık hava kutsal alanı tespit edilmiştir. Bilinen örneklerine göre Ana Tanrıça kültü ile ilişkili olması gereken bu alan Aksaray'da Ana Tanrıça kültürünün varlığını kanıtlayan önemli bir veridir. Tekocak 2013, 124.

⁷⁶ Havzadaki ana tanrıça kültü ile ilgili ele geçen veriler için bk. Bittel 1970, 152-153, fig. 38; Özgüç 1982, 61, lev. 78, 2, şek. 152; Naumann 1983, pl. 9 a-e; Roller 2012, 204; Dönmez 2014; Aversano 2019, vii, ix; Köker-Gökçe 2023; Yıldızhan 2024, 130.

Pergamon ve Ephesos üretimi ithal örnekler ile kırmızı astarlı ve ince cidarlı seramiklerden oluşmaktadır. Form ve üretim merkezlerine göre bu gruplar MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir. Seramiklerden elde edilen bu verilerle Hellenistik yerleşimin erken evresi MÖ 4. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 3. yüzyıla; geç evresi ise MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın başına tarihlendirilmiştir⁷⁷.

Bu bilgiler doğrultusunda, Büyük Deller'in erken evre yerleşiminde ele geçen fig. 5: 8 ile fig. 6: 11, 12, 14 (kat. no. 8, 11, 12, 14) numaralı örnekler MÖ 4. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 3. yüzyıla; geç evre yerleşiminde ele geçen fig. 5: 1-4, 6, 9, 10 ile fig. 6: 13, 16 (kat. no. 1, 2, 3, 4, 6, 9, 10, 13 ve 16) numaralı örnekler ise MÖ 2. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Bunların dışında yüzey toprağında ele geçen fig. 5: 7 ile fig. 6: 15 (kat. no. 7, 15) numaralı parçalar ise genel olarak MÖ 4. yüzyılın son çeyreği ile MS 1. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir. Ayrıca form ve bezeme özelinde yapılan karşılaştırmalar diğer merkezlerde ele geçen benzer buluntuların da bu tarihlemeyi doğrular nitelikte olduğunu göstermiştir.

Sonuç

Büyük Deller, Aksaray ili Gülağaç ilçesinde, doğal savunma avantajları sunan volkanik bir yükselti üzerinde konumlanmış stratejik bir yerleşim alanıdır. Kızılırmak Havzası'nın güney kenarına yakın bu konum, antik yollar üzerindeki geçiş noktalarına yakınlığı, çevresine hakim yüksek topografyası ve su kaynaklarına erişim olanaklarıyla dikkat çekmektedir. Aksaray ilinde 20. yüzyıl ortalarında başlayan arkeolojik çalışmaların büyük ölçüde prehistorik ve protohistorik dönemlere odaklanmış olması nedeniyle Hellenistik Dönem'e dair sistematik veri eksikliği uzun yıllar boyunca devam etmiştir⁷⁸. Bu bağlamda, Büyük Deller'de başlatılan kazılar, yalnızca bu özgün yerleşim alanının değil, Aksaray'ın Hellenistik Dönem kültür tarihinin aydınlatılması açısından da önem taşımaktadır.

2021 yılında başlayan ve sistematik biçimde sürdürülen kazılar, MÖ 4. yüzyılın son çeyreğinden MS 1. yüzyıl başlarına kadar kesintisiz bir yerleşim sürecini belgeleyerek Büyük Deller'in Hellenistik Dönem'de yoğun iskâna uğradığını ortaya koymuştur. Bu iskanın en önemli maddi göstergesi olan seramik buluntular, yerel üretim karakteri taşıyan örnekler ile ithal örnekleri aynı bağlamda sunarak, bölgesel üretimin özelliklerine ve kültürler arası bağlantılara dair önemli veriler sağlamıştır.

Büyük Deller'in yerel üretim seramikleri arasında dikkat çeken bir grubunu Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri oluşturmaktadır. Makalenin de konusunu oluşturan söz konusu grup kâse, tabak/meyvelik ve amphora formlarına ait parçalarla temsil edilmektedir. Bu seramikler üzerine işlenen geometrik ve bitkisel bezemeler bant, balık iskeleti, çizgi kümeleri, üçgen ile sarmaşık, dal ve ağaççık gibi havzada bilinen motiflerden oluşmaktadır. Ancak bunların yanı sıra literatürde ilk kez tanımlanan bir motife de rastlanmıştır. Çengel motifi adı altında değerlendirilen bezeme ögesi, havzanın bezeme repertuvarına eklenen yeni bir ögedir. Bununla birlikte, Büyük Deller'de ele geçen küçük hacimli meme aplikeli amphora, form, ikonografi ve kullanım bağlamı açısından özgün bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Ölü gömme geleneklerine ya da sıvı depolamaya yönelik olduğu düşünülen büyük hacimli benzerlerinden farklı olarak, bu örnek küçük hacimli olarak üretilmiştir. Bu yönüyle, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramikleri arasında meme aplikeli amphoraların yalnızca büyük hacimli değil, küçük formlar hâlinde de üretildiğini gösteren ilk somut örneklerden biri olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca, omuzun hemen altına yerleştirilmiş göğüs çıkıntıları – yukarıda

⁷⁷ Tüysüz *et al.* 2024.

⁷⁸ Aksaray'ın Klasik dönemlerine yönelik ilk sistemli araştırmalar, M. Tekocak tarafından 2010–2011 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Ancak söz konusu araştırmalarda, esas olarak Roma ve Geç Antik Çağ'a ait bulgular elde edilmiştir, bk. Tekocak 2012a; Tekocak 2012b; Tekocak 2013.

ayrıntılı biçimde ele alındığı üzere—Ana Tanrıçanın sembolik bir betimlemesi olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede söz konusu amphora, Hellenistik Dönem kale yerleşimlerinde özellikle askerî nüfus arasında koruyucu nitelikleriyle tapınım gören Ana Tanrıça kültürünün, Büyük Deller’de de varlık gösterdiğine işaret eden önemli bir arkeolojik kanıt niteliği taşımaktadır.

Seramikler stratigrafik olarak güvenilir tabakalardan gelmekte olup, yerleşimin erken evresine tarihlenen örnekler MÖ 4. yüzyılın son çeyreği–MÖ 3. yüzyıl arasına; geç evreye tarihlenenler ise MÖ 2. yüzyıl–MS 1. yüzyıl başına yerleştirilmektedir. Bu stratigrafik veriler, Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin Geç Demir Çağı’nın sonlarından itibaren, Erken Hellenistik Dönem’in başıyla birlikte herhangi bir kesintiye uğramadan üretildiğini öne süren görüşleri destekleyen yeni bir kanıt niteliğindedir.

Makaleye konu olan seramiklerin üretim bölgeleri hakkında kesin yorumlarda bulunmak şimdilik oldukça güçtür. Ancak, mika, mineral, kireç ve taşçık katkılı; kırmızımsı sarı, sarımsı kırmızı, kahverengi ve pembe tonlarında hamura sahip olan bu örneklerin, hamur rengiyle uyumlu ya da birkaç ton koyusu astar renkleriyle özellikle Kızılırmak Havzası’nın üçüncü ve dördüncü üretim bölgelerinde ele geçen seramiklerle benzerlik gösterdiği gözlemlenmiştir. Özellikle amphoralar özelinde değerlendirildiğinde, Kültepe amphorası ile Büyük Deller amphorası arasındaki form ve üretim özelliklerine dair yakın benzerlik, Büyük Deller örneklerinin dördüncü üretim bölgesine ait olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, amphora dışındaki diğer seramiklerde görülen bezeme renkleri ve bezeme stilleri de bu olasılığı destekler niteliktedir. Bununla birlikte, tüm bu değerlendirmelerin yalnızca makroskobik gözlemlere dayandığı unutulmamalıdır. Önümüzdeki dönemlerde yapılacak olan mineralojik ve petrografik analizler, bu seramiklerin üretim merkezine ilişkin daha detaylı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Büyük Deller kazılarında ele geçen seramik buluntular, yalnızca Kızılırmak Havzası Boyalı Seramiklerinin yayılım haritasını genişletmemiş; aynı zamanda form, motif ve ikonografi düzeyinde yenilikler sunarak, bölgesel seramik üretiminin anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Teşekkür

Bu çalışmanın temelini oluşturan arkeolojik verilerin elde edilmesini mümkün kılan özverili saha çalışmalarından dolayı, başta Büyük Deller Kazı Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Pınar Çaylı olmak üzere, Dr. Öğr. Üyesi Işıl Demirtaş’a ve tüm kazı ekibine içten teşekkürlerimizi sunarız.

Katalog

Katalogda Munsell Soil-Color Charts 2009 kullanılmıştır. Kısaltmalar: A.Ç.: Ağız Çapı; D.Ç.: Dip Çapı; K.Ç.: Kaide Çapı; Y.: Yükseklik; C.: Cidar. Aksi belirtilmediği sürece bütün ölçüler cm'dir.

Fig. No.	Kat. No.	B. Yeri	A.Ç.	K.Ç.	Y.	C.	Hamur	İç Astar	Dış Astar	Bezeme
5:1	1	9/M	14		6	0.6	5 YR 6/6	5 Y 8/2	5 Y 8/2	5 Y 2.5/1
5:2	2	17/M	20		3,8	0.4	10 YR 8/3	10 YR 8/3	10 YR 8/3	5 YR 4/6
5:3	3	10/M	14		5,8	0.4	10 YR 8/3	10 YR 8/3	10 YR 8/3	5 YR 4/6
5:4	4	17/M	19		3,4	0.6	5 YR 5/6	5 YR 5/6	5 YR 5/6	10 R 3/4
5:5	5	10/M	18		3	0.6	10 YR 8/3	10 YR 8/3	10 YR 8/3	10 R 3/4
5:6	6	10/M	18		3,6	0.8	5 YR 5/6	5 YR 5/6	5 YR 5/6	10 R 3/4
5:7	7	14/O	18		4,6	0.6	7.5 YR 7/6	7.5 YR 7/3	7.5 YR 7/3	2.5 YR 4/6
5:8	8	14/O	24		4,4	0.6	7.5 YR 7/6	7.5 YR 7/3	7.5 YR 7/3	2.5 YR 5/6
5:9	9	14/O		7	3,2	0.4	10 YR 7/2	10 YR 7/2	10 YR 7/2	10 YR 3/2
5:10	10	6/M		7,5	2,4	0.5	10 R 4/6	10 R 4/6	10 R 4/6	10 R 2.5/2
6:11	11	14/O	6		30-35?	0.7	10 R 6/6	5 Y 8/1	5 Y 8/1	10 R 3/4
6:12	12	14/O	-		12,4	1.2	7.5 YR 7/4	7.5 YR 7/4	2.5 YR 7.6	7.5 YR 4/6
6:13	13	17/M	-		9,2	0.5	10 YR 6/2	10 YR 6/2	10 YR 6/2	5 YR 4/4
6:14	14	14/O	-		15,9	0.7	5 YR 5/6	5 YR 4/4	10 R 4/6	10 R 2.5/1
6:15	15	14/=	-		7	1	10 R 5/8	5 YR 5/2	2.5 YR 5/4	7.5 YR 4/6
6:16	16	7/M	-		5,8	0.8	2.5 YR 6/8	2.5 YR 6/8	2.5 YR 6/8	7.5 YR 3/4

Bibliyografya

- Abdioğlu, E. 2007. "Sivas Ziyaretsuyu Helenistik ve Roma Dönemi Seramikleri." Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Akarca, A. 1956. "Hellenistik Çağ'da Yerli Pontus Keramiği." *V. Türk Tarih Kongresi*, 142-146. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Akçay, A. 2015. "Ovaören-Yassihöyük'ten Bir Yarı İkonik İdol." *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 149: 47-54.
- Alkım, B. 1956. "Kırşehir Hüyüğü ve Topraktüstü Buluntuları." *Belleten* 20(77): 61-78.
- Aversano, J.S. 2019. "The Mother of Gods from Right Here: The Goddess Meter in Central Anatolian Contexts." Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi.
- Balkan, K. ve O. Sümer, 1970. "1968 Yılı Hacibektaş Höyüğü (Suluca Karahöyük) Ön Raporu." *TürkArkDerg* 18(1): 38-49.
- Bilgin, M. 2004. "Konya-Karaman İlleri Hellenistik ve Roma Çağı Keramikleri." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Bittel, K. 1938. *Boğazköy II: Neue Untersuchungen hethitischer Architektur*. Berlin: Akademie der Wissenschaften.
- Bittel, K. 1970. *Hattusha: The Capital of the Hittites*. Oxford: Oxford University Press.
- Bittel, K. 1974. "Bemerkungen zur sogenannten Galatischen Keramik." *Mansel'e Armağan I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları VII(60): 227-237. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Bittel, K. 1983. *Hattuscha: Hauptstadt der Hethiter. Geschichte und Kultur einer altorientalischen Großmacht*. Köln: Wissenschaft und Politik.
- Bøgh, B. 2012. "Mother of the Gods: Goddess of Power and Protector of Cities." *Numen* 59(1): 32-67. DOI: <https://doi.org/10.1163/156852712X610556>
- Çaylı, P. 2025. "A New Chalcolithic Hilltop Settlement in Volcanic Cappadocia: Preliminary Results of the Büyük Deller Excavation." *Arkeoloji Dergisi* 34: 45-65. DOI: <https://doi.org/10.51493/egearkeoloji.1660604>
- Çaylı, P. ve I. Demirtaş, 2023. "Gülağaç (Aksaray) İlçesi'nin Kültür Varlıkları: Arkeolojik ve Etnografik Potansiyel Üzerine Bir Değerlendirme." *Turkish Studies - Social Sciences* 18(2): 45-67. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.66624>
- Çaylı, P., I. Demirtaş ve Y. Yılmaz, 2023. "Büyük Deller 2021 Yılı Kazısı." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 42(4): 423-446.
- Çaylı, P., I. Demirtaş, Y. Yılmaz, B. Tüysüz, M. Yıldız, B. Akkoca, K.N. Öztürk, H. Türkyılmaz, D. Güner, Ö. Simit ve B. Güden. 2024. "Büyük Deller Kazısı 2022." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 43(2): 409-428.
- Demirtaş, I. 2019. "Güvercinkayası'nın Kabartma Betimli Çanak Çömleğinde Sembolizma." *Kapadokya, Hafıza, Kimlik ve Kültürel Miras*, Ed. M. Hakman, 83-116. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Derin, Z. 1995. "4. Yapı Katı-Çanak Çömlek." *İmikuşağı I*, Ed. V. Sevin, 74-102. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Dönmez, Ş. 2000. "İ.Ö. 1. Bin Yılı Orta Anadolu Çanak-Çömleğinde Ana Tanrıça Kültü." *Belleten* 64(241): 707-716. DOI: <https://doi.org/10.37879/belleten.2000.707>
- Dönmez, Ş. 2001. "Amasya Müzesi'nden Boya Bezekli İki Çanak Işığında Kızılırmak Kavsi Geç Demir ve Hellenistik Çağları Çanak Çömleğine Yeni Bir Bakış." *Tüba-Ar* 4: 89-99.
- Dönmez, Ş. 2014. "Kuzey-Orta Anadolu'da Yeni Bir Arkeolojik Keşif: Oluz Höyük Kubaba (Matar Kubileya) Tapınağı (Kızılırmak Kavsi İçinde Ana Tanrıça ile İlgili Güncel Bulgular)", *Veli Sevin'e Armağan*, Ed. A. Özfirat, 289-304. İstanbul: Ege Yayınları.
- Duru, R. 2008. *M.Ö. 8000'den M.Ö. 2000'e Burdur-Antalya Bölgesinin Altıbin Yılı*. İstanbul: Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.
- Emre, K. 1973. "Yassıdağ Kazısı 1973." *Anadolu/Anatolia* 17: 43-90.
- Erhat, A. 2003. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erol, A.F. ve S. Aydın, 2021. *Fatsa Cingirt Kayası: Günlük Kullanım Kapları Işığında Antik Çağ'da Karadeniz Mutfak Kültürü*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Genouillac, H. de 1926. *Céramique cappadocienne inventoriée et décrite avec une introduction* (Tome I-II). Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.
- Grimal, C. 2012. *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*. Paris: Fayard.
- Gülçur, S. 1999. "Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1994 Yüzey Araştırması." *Anadolu Araştırmaları* 15: 105-136.

- Gülçur, S. 2004. "Güvercinkayası the Black/Dark Burnished Pottery: A General Overview." *Tüba-Ar* 7: 141-164.
- Gülçur, S., I. Demirtaş ve P. Çaylı, 2010. "Tarihöncesi Yerleşmeler ile Çevrenin Modellenmesinde Sözlü Tarih ve Etnoarkeolojinin Yeri." *Tüba-Ked* 8: 275-300.
- Hodder, I. 2006. *The Leopard's Tale: Revealing the Mysteries of Çatalhöyük*. London: Thames and Hudson.
- Işık, F. 2012. *Uygarlık Anadolu'da Doğdu*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Jones, F.F. 1950. "The Pottery." *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus. The Hellenistic and Roman Periods. Volume I*, Ed. H. Goldman, 149-296, Princeton: Princeton University Press.
- Jones, F. 1969. "Sherds From Kululu." *Anadolu/Anatolia* 13: 89-96.
- Köker-Gökçe, E. 2023. "Topaklı Höyük (1967-1974 yılları) Kazılarında Tespit Edilen Meme Aplikeli Amphoralar." *Seleucia* 13: 121-144.
- Köker-Gökçe, E. ve C. Barat, 2022. "Porsuk-Zeyve Höyük Hellenistik Dönem Yerel Üretim ve Geleneksel Boya Bezemeli Seramikleri." *Cedrus* 10: 139-164.
- Körsulu, H. 2014. "Kappadokia Komana'sı Hellenistik Dönem Seramikleri." *Cedrus* 2: 181-206.
- Körsulu, H. 2015. "Archaic, Classical and Hellenistic Kitchen and Cooking Wares from Nagidos." *Gephyra* 12: 141-177.
- Körsulu, H. ve T. Kılıç, 2021. "Keşbükü Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri." *Tarsus Araştırmaları II*, Ed. D. Kaplan, 101-190. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kurt, T. 2025. "Yeni Araştırmalar Işığında Kızılırmak Havzası Hellenistik Dönem Boyalı Seramikleri." Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Kühne, H. 1969. "Die Bestattungen der hellenistischen bis spätkaiserzeitlichen Periode." *Boğazköy IV: Funde aus den Grabungen 1967 und 1968*, Ed. K. Bittel, 35-45. Berlin: Deutsches Archäologisches Institut.
- LIMC = *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*. Zürich, 1981-2009.
- Lohner-Urban, U. 2016. "Überlegungen zur sogenannten galatischen Keramik aus Tavium/Büyüknefes." *Ich bin dann mal weg: Festschrift für einen Reisenden – Thuri Lorenz zum 85. Geburtstag*, Eds. G. Koiner ve U. Lohner-Urban, 133-137. Wien: Sonderdruck.
- Maier, F. 1963. "Bemerkungen zur Sogenannten Galatischen Keramik von Boğazköy." *Jdl* 78: 218-255.
- Mellaart, J. 2003. *Çatalhöyük: Anadolu'da Bir Neolitik Kent*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mitchell, S. 1980. *Aşvan Kale: Keban Rescue Excavations, Eastern Anatolia. I. The Hellenistic, Roman and Islamic Sites*. British Institute of Archaeology at Ankara Monograph No. 1; BAR International Series No. 80. Oxford: British Archaeological Reports.
- Naumann, F. 1983. *Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst*. *IstMitt-BH* 28. Tübingen: Ernst Wasmuth.
- Özdemir, H.F. 2008. "Ceyhan-Yukarı Ova Yüzey Araştırmalarında Bulunan Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kaseler." *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17(2): 295-328.

- Özgül, T. 1971. *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özgül, T. 1982. *Maşat Höyük II: A Hittite Center Northeast of Boğazköy*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özgül, T. ve N. Özgül, 1953. *Ausgrabungen in Kültepe. Bericht über die im Auftrage der Türkischen Historischen Gesellschaft 1949 Durchgeführten Ausgrabungen*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özsait, M. ve N. Özsait, 2003. "La céramique dite "galate" du bassin du Kızılırmak." *Anatolia Antiqua* 11: 323-342.
- Pecorella, P.E. 1975. "Topaklı. La trincea di sud-ovest." *SMEA* 16: 9-76.
- Polacco, L. 1969. "Topaklı. Campagna di scavo 1968." *SMEA* 11: 7-38.
- Polacco, L. 1971. "Topaklı. Campagna di scavo 1969." *SMEA* 12: 35-64.
- Polacco, L. 1972. "Topaklı. Campagna di scavo 1970." *SMEA* 14: 85-116.
- Roller, L.E. 1999. *In Search of God the Mother: The Cult of Anatolian Cybele*. Berkeley: University of California Press.
- Roller, L.E. 2012. "Phrygian Religion and Cult Practices." *Phrygians: In the Land of Midas, In the Shadow of Monuments*, Eds. T. Sivas ve H. Sivas, 202-231. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sancaktar, H., K. Sezgin, R. Tamsü-Polat ve Y. Polat. 2021. "New Sites Discovered in the Yozgat Archaeological Research Project." *Understanding Transformations: Exploring the Black Sea Region and Northern Central Anatolia in Antiquity, Byzas 26*, Eds. E. Sökmen ve A. Schachner, 277-298. İstanbul: Ege Yayınları.
- Schmidt, E.F. 1933. *The Alishar Hüyük: Seasons of 1928 and 1929. Part II*. Oriental Institute Publications No. 20. Chicago: University of Chicago Press.
- Schwenn, F. 1922. "Kybele." *RE* 11(2): 2250-2298.
- Stewart, S.M. 2010. "Gordion After the Knot: Hellenistic Pottery and Culture." Doktora Tezi, University of Cincinnati.
- Strobel, K. ve C. Gerber. 2000. "Tavium (Büyüknefes, Provinz Yozgat) – Ein regionales Zentrum Anatoliens. Bericht über den Stand der Forschungen nach den ersten drei Kampagnen (1997-1999)." *IstMitt* 50: 215-265.
- Summers, G.D. ve F. Summers. 2006. "Aspects of urban design at the Iron Age city on the Kerkenes Dağ as revealed by geophysical survey." *Anatolia Antiqua* 14: 71-88.
- Şenyurt, S.Y. ve A. Akçay. 2017. "The Kurul Fortress and the Cult of Kybele as a City Protector." *Colloquium Anatolicum* 16: 179-198.
- Şenyurt, Y. ve S. Durugönül. 2018. "Kurul (Ordu) Kalesi'nde Bir Kybele Heykeli." *Olba* 26: 293-344.
- Tekocak, M. 2012a. "2010 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Işığında Aksaray (Kapadokya)." *Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tırpan Armağanı*, Ed. B. Söğüt, 623-648. İstanbul: Ege Yayınları.
- Tekocak, M. 2012b. "Aksaray İli Merkez, Ortaköy, Sarıyahşi, Ağaçoören ve Eski İlçeleri Yüzey Araştırmaları: 2010." *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 29(2): 83-116.

- Tekocak, M. 2013. "Aksaray İli Merkez, Ortaköy, Sarıyahşi, Ağaçören ve Eski İlçeleri Yüzey Araştırmaları: 2011." *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 30(2): 115-134.
- Toteva, S. 2007. "Late Classical and Early Hellenistic Pottery from Gordion: Typology and Chronology." *AnatSt* 57: 77-102.
- Tüysüz, B. 2022. "Kültepe'nin Hellenistik Dönem Seramikleri." Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi.
- Tüysüz, B., I. Demirtaş ve P. Çaylı, 2024. "Büyük Deller Hellenistik Dönem Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler." *Seleucia* 14: 297-328.
- Uysal-Tezer, C. 2011. "Nevşehir Camihöyük Helenistik ve Roma Dönemi Seramikleri." Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Ünal, A. 1968. "1966 Çengeltepe (Yozgat) Sondajı Önraporu." *TürkArkDerg* 15(1): 119-142.
- von der Osten, H.H. 1937. *The Alişar Hüyük: Seasons of 1930-32, Part III*. Chicago: University of Chicago Press.
- Yıldızhan, H. 2024. "Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Avanos ve Çevresi: Geç Hellenistik Dönem'den Geç Antik Çağ'a." *Seleucia* 14: 119-148.
- Yorulmaz, L. 2019. "Kurul Kalesi Hellenistik Dönem Seramikleri." Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Zahn, R. 1907. "Die bei den Ausgrabungen in Boghaz-Köi gefundenen Tonscherben." *WKP* 24: 638-644.
- Zoroğlu, C. 2007. "Çatalhöyük TP Alanı Klasik, Helenistik ve Roma Çağı Seramiği." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Zoroğlu, K.L. 1976. "Eskiyapar'da Bulunan Kızılırmak Havzası (Galat Denilen) Boyalı Seramikler." *VIII. Türk Tarih Kongresi*, I, 345-354. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Zoroğlu, K.L. 1978. "Hellenistik Çağ'da Kızılırmak Havzası Boyalı Kapları." Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Zoroğlu, K.L. 1979. "Eskiyapar'da Bulunan Kızılırmak Havzası (Galat Denilen) Boyalı Seramikleri." *Eskiyapar Kazısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları VIII(1), 346-355. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Zoroğlu, K.L. 1981. "Kültepe'de Bulunan Hellenistik Çağa Ait Bir Amphora." *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1: 239-252.
- Zoroğlu, K.L. 1983. "İstanbul ve Bonn'da Bulunan İki Skyphos." *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 2: 135-144.
- Zoroğlu, K.L. 1986. "Kızılırmak Havzası Kaplarının Biçim ve Süs Gelişimine Örnekler." *IX. Türk Tarih Kongresi*, I: 459-472. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Zoroğlu, K.L. 1987. "Kızılırmak Havzası Kapları." *Anadolu Demir Çağları (Anatolian Iron Age)*, Ed. A. Çilingiroğlu, 65-70. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Zoroğlu, K.L. 2005. "Hellenistic Painted Pottery from the Central Part of Asia Minor: Kızılırmak Basin Ware." *Z'Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική (Aigio, 4-9 Απριλίου 2005): Πρακτικά*, 515-524. Αθήνα: Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων.